

పురుషుస్తము

వృత్తియైన బ్రహ్మకారపృత్తియు లయించినపిమ్మట క్షరాల్ క్షర పురుషత్వములు నశించి పురుషోత్తముడైన బ్రహ్మమే తాను, తానే పురుషోత్తముడును అగుచున్నాడు.

1. సహస్రశీర్షా పురుషః, సహస్రాక్ష సహస్రపాత్, సభూమిం విశ్వతోవృత్యా, అత్యతిష్ఠధశాంగులం, పురుష ఏవేదగ్రం సర్వం యద్వాతం యచ్ఛభవ్యం, ఉతామృతత్వ స్యేశానః యదన్వేషాతి రోహతి, ఏతావానస్యమహిమా, అతోజ్యాయాగ్ంశ్చ పురుషః

(1) సహస్రశీర్షా సహస్రాక్ష స్యహస్రపాత్ పురుషః = శీర్యత ఇతి శీర్షః శ్ర్వాహింసాయాం, శీర్యతే = పీడింపబడునది, ఇతి=కనుక, శీర్షః=శిరస్సు. ఆధ్యాత్మికశక్తి యొక్కునైనపుడు గలిగిన యోగ సిద్ధులు బ్రహ్మమునకు భంగకారులై పీడించును గనుక యోగ మహిమలతో గూడిన శుద్ధసాత్మిక ప్రకృతియాగు బ్రహ్మకారపృత్తియే శిరస్సు. ఎచ్చటిచ్చట బ్రహ్మకారపృత్తియగు మాయగలదో ఆ మాయయే శబల బ్రహ్మమగు పురుషుని శిరస్సు. సహస్రశీర్షా = ఇట్టి శిరస్సులు వేల కొలదిగలవాడును, పురిశరీరే శేత ఇతి పురుషః శీజ్యస్యప్తే. పురము=శరీరము, పురిశరీరే = శరీరమునందు, శేతే = ఉండువాడు. ఇతి = కనుక, పురుషః=పురుషుడు, వ్యష్టి సమిష్టి స్వాల సూక్ష్మకారణములనబడు పురములందుండు, పురుషులు జీవేశులు, జీవేశులందలి ప్రత్యగాత్మ పరమాత్మల యేకత్వమగు బ్రహ్మము ప్రకృతి యనబడు పురమునందున్నాడనెడు దృష్టితో గమనింపదగిన శబల బ్రహ్మమే పురుషుడు. సందర్భమునుబట్టి జీవేశబల బ్రహ్మముల బురుషునిగా గ్రహింపవలయును. అక్షోతి దూరమిత్యక్కి అక్షూవ్యాహ్తా, దూరం = దూరముగా, అక్షోతి =

పురుషుస్తము

వ్యాపించునది. ఇతి = కనుక, అక్షీ, తొలిసోపానమున శ్యాసనమైనిగా యుంతుము. రెండవ సోపానమున మనలోని దేవునిపై నిగాను వ్యాపింపజేతుము. ఈ ఖండదృష్టి నుండి మూడవ సోపానమున బ్రహ్మముమైనిగాను వ్యాపింపజేతుము. ఇట్టి బ్రహ్మవలోకనమే కన్ను. సహస్రాక్షః=ఇట్టి కన్నులు వేలకొలది గలవాడును. ఎవరెవరిలో బ్రహ్మవలోకనముగలదో ఆ బ్రహ్మవలోకనమే. శబల బ్రహ్మపురుషుని కన్నులు. పద్యంతే ఇతి పాదాః పద్దలుగతో, పద్యంతే =పొందబడునవి, ఇతి = కనుక, పాదాః=పాదములు, క్రమక్రమముగా స్వాలశరీర శ్యాసనకుండలినీ సంకల్పమనో బుద్ధిజీవేశుల దాటిదాటి తుదకు బ్రహ్మమును బొందెదు ప్రయాణము జేయునవియే శబల బ్రహ్మపాదములు, గురుకీలుపై మనస్సునుంచినచో నయ్యోకాగ్రతయే ప్రయాణము జేయుపాదములు. సహస్రపాత్=వేలకొలది పాదములు గలవాడును, బ్రహ్మమున లీనమగు ప్రయాణము చేయుట యొవరి యుందున్నదో అవియేశబల బ్రహ్మపురుషుని పాదములు (2) సః భూమింవిశ్వతో వృత్యా=భవతీతి భూమిః, భవతి=పుట్టును, ఇతి = కనుక, భూమిః = భూమి, భూమిఅనగా పృథివీస్థానము, సః=ఆ శబల బ్రహ్మము, భూమిం = ప్రూణమును, విశ్వతః=అన్నిమైపుల, వృత్యా= అవరించి , (3) దశాంగుళం అత్యతిష్ఠత్ = దశాంగుళం = పదియవ యుంగుళమును, అత్యుతిష్ఠత్=క్రమ్మకొనెను, హకారము శివరూపము సకారముతక్కి రూపము, శివరూపమైన చైతన్యమును, శక్తిరూపమైన, ప్రత్యుతియు మిత్రమైన శబల బ్రహ్మమగును, ఇట్టి హంసస్వరూపియగు శబలబ్రహ్మము తూర్పున నాచిస్థానమున థోధరూపమును, దర్శిణమున నాచిస్థానమున వినిశిందిరూపమును, పశ్చిమమున సగ్గిస్థానమున సహాం కారరూపిగను, ఉత్తరమున వృథ్యస్థానమున

పురుషుక్తము

దురీయరూపమునను నావరించుటయేగాక పంచభూతాత్మక శౌసయొక్క పదియివయంగుళమును గూడా నాక్రమించియున్నది.

(4) యద్యాతం యచ్ఛభవ్యం తత్ ఇదం సర్వం పురుష ఏవ = భూతం = పొందబడినది. భావ్యతేస్నభూతం, భూప్రాప్తా భావ్యతేస్న=పొందబడినది. కనుక భూతము, భవ నార్వంభవ్యం, భవన = పుట్టుటకు, అర్వం = తగినది. యత్ = ఏదైతే, భూతం=పొందబడినదో, యచ్చ = ఏదైతే, భవ్యం=పుట్టుటకుదగినదో, తత్ = ఆ, ఇదం = ఈ, ఈసర్వం=ఈసమస్తమును, పురుష+ఏవ = శబలబ్రహ్మమే, పొందబడిన సంచితము కారణశరీరముననున్నది. పుట్టబోపునట్టి యాగామికర్మ సూక్ష్మశరీరమున నున్నది. ఈ సమస్తము అనినందున నిది ప్రారభముగా నున్నది. ఇది వర్తమానకాలసంబంధమైన స్నాలశరీరసంభంధిని, తమోగుణాజనిత స్నాలమును, రజస్సుత్వగుణ జనిత ప్రాణకర్మంద్రియములును, నంతఃకరణ జ్ఞానేంద్రియములును నీ త్రిగుణస్పష్టియంతయు నకారమునందిమిడియుండుటచే సకారప్రభువగు శబలబ్రహ్మమే యాత్రికాల సంయుత దేహాత్మయమై యున్నది.

(5) ఉతామృతత్వస్యేశానః అయం అన్నేనాతిరోహతి = నాస్తిమృతం మరణం అస్మిన్నిత్యమృతం, మృతం = మరణం = చావ అస్మి = దీనియందు, నాస్తి = లేదు, ఇతి=కనుక అమృతం = అమృతము, కైవల్యమునొందినచో జననమరణములులేవు. ఈప్పే ఈశానః, ఈప్పే= ఐశ్వర్యముగలవాడు, అద్యతేస్నాతన్నం, అదభక్షణే, అద్యతేస్న= భుజింపబడినది. అన్నం=అన్నమును, ఉత =మఱియును, అమృతత్వస్య = అమృతత్వమునకు, ఈశానః=ప్రభువైన, అయం= ఈశబల బ్రహ్మము, అన్నేన=నాలుగు విధములైన శరీర ప్రాణములు, జలజ్యోతులు, ఆకాశభూములు, జరరాగ్నిభోజనములునగు అన్నము

- 4 -

పురుషుక్తము

చేత, అతిరోహతి=క్రమక్రమముగా దాటి శుద్ధబ్రహ్మమును బోందుచున్నాడు. (6) ఏతావానస్య మహిమా =ఏతావాఽ = ఇది యుంతయు. అస్య = ఈశబల బ్రహ్మము యొక్క, మహిమా మహిమ

(7) అతః పురుషః జ్యాయాగ్రంశ్చ = అతః = ఈతని కంటె అనగానీశబల బ్రహ్మము కంటె, పురుషః=శుద్ధబ్రహ్మము, జ్యాయాంశ్చ

= గొప్పవాడు మాయలేనిచో శుద్ధబ్రహ్మము. మాయను బట్టి యా శుద్ధబ్రహ్మమే, శబలబ్రహ్మమే. కనుక మాయాశబలిత బ్రహ్మమునకంటె మాయారహిత శుద్ధబ్రహ్మమే శ్రేష్ఠము.

2. పాదోఽ స్వవిశ్వాభూతాని, త్రిపాదస్యాఽ మృతం దివి, త్రిపాదుర్భ ఉదైత్వరుషః పాదోస్యహశవత్పునః విష్టబ్యాహ మిదం కృత్స్న మేకాంచేన స్థితో జగత్, తతోవిష్టబ్యక్తమత్ సాల శాల నశే అభి, తస్యాద్విరాదజాయత, విరాజో అధిపూరుషఃః స జాతోత్యరిచ్యత పశ్చాదుభ్యామిమథో పురఃః

(1) అస్య విశ్వాభూతాని పాదః = అస్య : ఈశబల బ్రహ్మమునకు విశ్వాభూతాని = పుట్టిన వన్నియు, పాదః= నాల్పచభాగము (2) అస్య అమృతం త్రిపాత్ దివి (ఉపతిష్ఠతే)-అస్య = ఈశబల బ్రహ్మమునకు, అమృతం= మరణములేని, త్రిపాత్ = మూడు పాదములు దీప్యంతస్యామితి దివ్ = అస్యం = దీనియందు, దీప్యంతి=శ్రీదింతురు. ఇతి= కనుక దివి=అందఱును గ్రీడించు నట్టి వైపల్య స్వరూపముగు బ్రాహ్మము నందు, అవతిష్ఠతే= ఉండును. మరణించు నట్టియు, పుట్టునట్టియు స్నాలప్రవంచమంతయు సింఘారస్యేర్యాప్రిమ్మిన శబలబ్రహ్మమున కొకపాదము. సూక్ష్మకారణ మహిశారణాత్మకముగు ప్రుణమందలి ఉత్సారమకార్ధమాత్రల

- 5 -

పురుషుసూక్తము

స్వరూపమంతయు చావలేనిది. దేవునిలో నైక్యము కావలసినదే కాని స్వాలశరీరముల వలె నీ మూడును చావవు. కనుక నీ మూడును, ప్రణవాతీతమగు కైవల్యము నందుండును. (3) త్రిపాత్పురుషః ఊర్ధ్వాందైత్ = త్రిపాత్ + పురుషః = సూక్ష్మకారణ మహోకారణములతో గూడిన శబలబ్రహ్మాపురుషుడు, ఊర్ధ్వః = ఊర్ధ్వమున అనగా బ్రణవాతీతమగు కైవల్యమున, ఉదైత్ = ఉత్కుర్మముగ నుండెను. సూక్ష్మకారణ మహోకారణములతో ఏంశమవైనచో శబలబ్రహ్మముగను, తురీయా తీతమున నిమూళిభిని విసర్జించి కైవల్యమున సూర్యమును జెందినప్పుడు శుద్ధబ్రహ్మముగను నున్నతోస్వతముగ నుండెను (4) అస్యపాదః ఇహపునః అభవత్ = అన్యః = ఈ శబల బ్రహ్మము యెఱక్క, పాదః = యెఱదటి అకారనంబంధమైన అవిద్యాపాదము, ఇహః = ఇక్కడ అనగా దురియాతీతమునకును, తురీయమునకును నథోభాగమైన స్వాలము నందు పునః = మరలా అభవత్ ఆయైను. దేవునిలో లీనమైనపుడు తురీయాతీతమునుండి వ్యత్థాన దశలో గేవల బహిర్ముఖవృత్తితో గూడుకొనెను. (5) అహం ఇదంకృత్యుం జగత్ ఏకాంశేన విష్టభృష్టితః = గమ్యతే జనైరితి జగత్ గమ్యలుగతౌ జన్మః = జనులచేత గమ్యతే = పొందబడినది = ఇతి=కనుక జగత్ ప్రశ్నయకాలే గచ్ఛతీతి జగత్ = ప్రశ్నయకాలే = ప్రశ్నయకాలము నందు. గచ్ఛతి = లయమైపోవునది, ఇతి=కనుక, జగత్, అహం = శబలబ్రహ్మమైన నేను, ఇదం ఈదృశ్యమైన కృత్యుం=సమస్త జగత్=స్వాలప్రవంచమును, ఏకాంశేన=ఒకపాతిక భాగముచేత విష్టభృష్టి = వ్యాపించి, స్థితః= ఉన్నాడను. నేనీస్వాలప్రవంచము నంతటిని బ్రణవమునందలి ఏకాంశమగు అకారముచేత వ్యాపించి యున్నాను. (6) తతఃసాశనా, ఏకాంశమగు అకారముచేత వ్యాపించి యున్నాను.

-: 6 :-

పురుషుసూక్తము

అనశనేవిష్వక్ అభివ్యక్తమత్ = తతః = పిమ్మటు స+ఆశనా+అనశనా= భుజించుటతో గూడినట్టియు, భోజనమే లేనట్టియు ఇంగమస్వాపరములను, విష్వక్ = అంతట, అభి= అన్నిషైపుల, వ్యక్తమత్ = వ్యాపించెను. (అశనా + అనశనా=అశనానశనే. ద్విపచనము) పిమ్మటు శబలబ్రహ్మము ప్రాణముగలిగి భుజించు జీవుల స్వాలశరీరములను, భుజింపని ప్రాణములేని జడపదార్థములను వ్యాపించెను (7) తస్యాత్ విరాట్ అజాయత = విరాజతే విరాట్, రాజుదిష్టా, విరాజతే = విశేషముగ బ్రకాశించువాడు విరాట్, విశేషబ్రహ్మములు స్వాలశరీరాభిమానముచే విష్వవిరాణోతలుగా గలిగిరి. తస్యాత్ = అందుపలన, విరాట్ = విరాట్గా అజాయత = పుట్టిను. (8) విరాజో అధి పూరుషః (అసీత్)=అధి=ప్రాక్, ఉపరి, అధికృత్య, అధిక్యం అని నాలుగర్థములు, విరాజః=విరాట్గుకంటే అధి=ముందు, పురుషః = పురుషుడు, ఆసీత్ = ఉండెను. విరాట్ పుట్టుటకు బూర్ఘమున లయించిన పిమ్మటు నధికరించి యాధిక్యమున శబలబ్రహ్మమును పురుషుడుండెను (9) సః జాతః = అత్యరిచ్ఛత = జాతః=పుట్టుబడిన సః ఆశబల బ్రహ్మము, అత్యరిచ్ఛత = తన సృష్టిని దాటిన వాడయ్యెను. (10) పశ్చాత్ భూమిం (ససర్జ) = పశ్చాత్ = పిమ్మటు భూమిం = భూమిని ససర్జ = సృజించెను భూమియు శరీరమును శబలబ్రహ్మచే సృజింపబడెను.

3. యత్పురుషేణ హావిషా, దేవాయజ్జు మతన్వతు. వసన్తో అస్యానీ దాయం. గ్రీమ్మిభ్యు శ్వరద్ధవిః, సప్తాస్యాసస్పరిధయఃత్రిస్పుషః సమిధఃకృతాః, దేవాయద్యుష్టం తన్నానాః అబధ్యమ్మరుషం పతుం తం యిష్టం బర్మిషి ప్రోష్టన్, పురుషం జాత మద్రతః || యత్ = దేవాః = పురుషేణ హావిషా యిష్టం అతన్వత = హలాయత ఇతిహాసి: హలాయతే = ప్రేల్యుషదునది, ఇతి = కనుక, హావిః

-: 7 :-

పురుషుక్తము

హవిస్ను యజతేయజ్ఞః యజదేవహూజాయాం. యజతే = దేవహూజచేయుట, యజ్ఞం= యజ్ఞము యత్ = ఎప్పుడు దేవాః=బ్రహ్మమునందు గ్రీడించు దేవతలు. పురుషేణ = శబల బ్రహ్మస్వరూపమైన, హవిషా హవిస్నుచేత, తురీయమునుండి తురీయాతీతమును బొందునపుడు శబలబ్రహ్మమునందలి శుద్ధబ్రహ్మమున కంటే నితరమైన యనాత్మయంతయు బ్రహ్మగ్రీలో దగ్ధమై హవిస్నగా మార్పు జెందెను. ఇట్టి హవిస్నుచేత, యజ్ఞం = దేవహూజను. అనగా ఆత్మహూజను అతన్వత =జేసిరో, ఎప్పుడు దేవతలు శబలబ్రహ్మ హవిస్నుచేత ఆత్మహూజను చేసిరో (2) తత్ అస్యవస్తుఃతజ్యం ఆసీత్ , వస్తు సుఖం యథా తథా అస్మిన్నితి వస్తుః వసనివాసే అస్మిన్ = దీనియందు, యథా = ఏవిదముగానైతే, సుఖం= సుఖముగా నుందురో, తథా = ఈవిధముగ , వస్తు = నివసింతురు, ఇతి =కను వస్తుః= వస్తుము, గురుకీలునందు శ్రద్ధగా నిలిచినచో బ్రహ్మనందముగ నుండును కనుక గురుకీలునందుండుటే వసంతము అంజనీయం ఓదనాదాసేచనీయం ఇతి ఆజ్యం అంజూశ్రక్షము శ్లక్షం = సేచనము ఓదన+ఆదో = అస్మము మొదలగు వానియందు, అంజ నీయం = సేచనీయం = చిలుకరింపబడినది. ఇతి = కనుక ఆజ్యం ఆజ్యము బ్రహ్మనిష్ట యందున్నపుడు ఊరెడు బ్రహ్మనందరసమే ఆజ్యం. ఇది బ్రహ్మగ్రీలో దగ్ధమై హవిస్నగుమందును, తత్= అప్పుడు. అస్య= ఈ బ్రహ్మ యజ్ఞమునకు, వస్తుః = సుఖము గలుగువిధంమున గురుకీలునందుండుట అనెడు వస్తుమే, ఆజ్యం = నేయిగానున్నది. ఇట్లుండునప్పుడు ఊరెడు బ్రహ్మనందామృతరసమే నేఱి, ఇయ్యమృతరసము హవిస్నగా మాత్రి తుదకు యజ్ఞశిష్టమైన బ్రహ్మమే మిగులును.

- 8 -

పురుషుక్తము

(3) గ్రీష్మ ఇధ్యః గిరతి జలమితి గ్రీష్మః గ్రూనిగరటే జలం = జలమును, గిరతి= గ్రహించునది. ఇతి= కనుక, గ్రీష్మః గ్రీష్మము బ్రహ్మనిష్టలో నాపోస్థానము నందలి నీరు ఇంకి పోవునట్టి బ్రహ్మతేజసంభంధిస్తైన యుష్ట మాపోస్థానమున నుదయించును. ఇంధే అగ్నిః అనేన ఇధ్యః ఇః ఇంధీదిపో అనేన = దీనిచేత, అగ్నిః = అగ్ని ఇంధే = ప్రకాశించును, కనుక, ఇధ్యము జలగుణ రసగ్రాహింపోస్థానమునందలి నీరింకి పోవుచుండగా జ్ఞానాగ్ని ప్రజ్యారిల్యనపుడు స్వాలశరీరము ఊడిపోవుచుండుటచే స్వాలము ఇధ్యమగుచున్నది. కనుక గ్రీష్మమే ఇధ్యము. ఇధ్యము= సమిధు (4) శరత్పావిః శృంతోతిపంకమితి శరత్ పంకం = పాపమును, శృంతి పోగాట్టునది. కనుక శరత్. దేవునిలో లీనమైనపుడు సూక్ష్మశరీరము కడుగబడి పాపము లన్నియు నశించును. ఇట్లు పాపములు దగ్ధమై నశించిపోవుటయే హవిస్న (5) అస్య సప్తపరిధయః ఆస్న= పరితః ధధాతి ఇతి=పరిధి. దుధాజ్ఞ ధారణ పోషణయోః పరితః = అంతట. ధధాతి=నావరించునది ఇతి కనుక, పరిధిః = పరిధి, సప్త = ఏడు పరిధయః ఆవరణములు, అస్య = ఈ శబలబ్రహ్మమునకు , ఆస్న = ఆయెను, పృథివ్యాప్స్తేజో వాయురాకాశాహంకారతత్త్వములే ఏడు ఆవరణములు. (6) త్రిస్పుతసమిధః కృతాః, త్రిఃxసప్తః = $3 \times 7 = 21$ సమిధః =సమిధలు, కృతాః = చేయబడెను. సమిధ్యతే అగ్నిరణయేతి సమిత్, అసయ్యా = దీనిచేత అగ్నిః = అగ్ని, నవ్మ+ఇధ్యతే = లెస్సగాంధారీంచును, ఇతి=కనుక, సమిత్ = సమిధు, ఇరువదియోక సమిధలు ఏవనగా ఇంపకర్మేంద్రియ ప్రాణవిషయ పంచకములును,

- 9 -

పురుషసూక్తము

అవిద్యయు గలిసి ఇరువదియెక సమిథలు. బ్రహ్మనిష్టలో నుంటిమేని అడ్డముగా , జిదుగుగా నున్న యివన్నియు దొలగిపోయి దేవుడు స్వష్టముగ గోచరించును. కనుః యివన్నియు బ్రహ్మగ్నిలో దగ్గమయ్యేదు సమిథలైయున్నవి.(7) దేవాఃయత్ యజ్ఞం తన్వానా : = దేవాః= బ్రహ్మమున గ్రీడించువారు, యః = ఏ, యజ్ఞం = ఆత్మ పూజను తన్వానాః = చేయవారలై, చేయబూనినవారై (8) పురుషం పశుం అబధ్నున్= పురుషం=శబల బ్రహ్మమునే . పశుం = యజ్ఞపశువుగా అబధ్నున్=కట్టివేసిరో (9) అగ్రతః జాతః యజ్ఞం = యజ్ఞం తంపురుషం= అగ్రతః = మొదట,జాతం = పుట్టబడిన, యజ్ఞం బ్రహ్మయజ్ఞ స్వరూపుడగు తంపురుషం = ఆశబలబ్రహ్మమును. (10) బిరిషి ప్రోక్షన్=బృంహతి వర్ధతే ఆజ్యాది నేతి బర్షిః ఆజ్యాదినాః= నేయి మొదలగు వానిచేత బృంహతి = వర్ధతే = వృధిబొందువాడు ఇతి =కనుక బర్షిః+బర్షిస్సు బర్షిషి = అగ్ని యందు, ప్రోక్షన్ = చిలుకరించిరి పుటము వేసినపుడు బంగారములోని మాలిన్యముపోయి అపరంజి నిలుచునట్లు బ్రహ్మయజ్ఞమగు సంతర్యాగమున శబలబ్రహ్మము సందలి యనాత్మ పదార్థమంతయు నశించి తుట్టతుడకు పుద్దబ్రహ్మమే యజ్ఞ శిష్టమగును ఇట్లు శబలబ్రహ్మమునందలి యనాత్మ వస్తువుల నన్నింటిని జ్ఞానాగ్ని ప్రోక్షించి వ్రేల్చినట్లగును.

4. తేనదేవా అయజన్త, సాధ్యాబుషయశ్చయే, తస్యా ద్విజ్ఞా త్పుర్వహుతః సంభృతం పృష్ఠదాజ్యం, పశుగ్గంస్తాగ్గంశ్క్రే వాయవ్యాన్ అరణ్యగ్రామ్యశ్చయే, తస్యాద్విజ్ఞాత్పుర్వహుతః బుచస్సామాని జజ్ఞిరే, ఛందాగ్గంసి జజ్ఞిరే తస్యాత్, యజ్ఞస్తస్యా దంజాయత.॥

పురుషసూక్తము

(1) తేనదేవాః నాధ్యాః బుషయశ్చయే, తే సర్వేత్త పితయ జంతః = సాధ్యంతే ఆరాధ్యంతే ఇతిసాధ్యాః= సాధ్యంతే = ఆరాధ్యంతే= ఆరాధింపబడువారు అనగా బూజ్యలనుట, సాధ్యం సిద్ధిర్యేషా మస్తిషి సాధ్యాః సాధ్యసాధన సిద్ధా. యేషాం = ఎవరికి సాధ్యాః+సిద్ధః = సిద్ధి, అస్తి కలదో ఇతి=కనుక సాధ్యాః= సాధ్యలు సిద్ధిగలవారు సాధ్యలు, జ్ఞానస్య పారగమాదృషిః బుగుతో, జ్ఞానస్య=జ్ఞానము యెక్కు పార = తీరమును గమాత్=పొందుటవలన, బుషిః =బుషి,జ్ఞానము యొక్కతీరమును బొందిన వారు బుషులు, బ్రహ్మమే తాను, తానే బ్రహ్మమునైనవారు తేన = ఆశబల బ్రహ్మమునెడు, పశువుచే, దేవాః = బ్రహ్మమునందు గురుకీలుచే గ్రీడించువారును, సాధ్యాః = యోగసిద్ధిని బొందిన వారును అనగా ఎప్పుడు కోరినచో అప్పుడే బ్రహ్మమున లీనమగు నట్టి యొగసిద్ధి నొందువారును బుషయః +చ= జ్ఞానము యొక్క తీరమును బొందినవారును (శ్వాసను ఆలస్యమే లేకుండ మనస్సుతో జూచినట్లు బ్రహ్మమునుగూడ ఆలస్యమే లేకుండ చూచునట్టి యోగ్యత జ్ఞానమని యిచ్చట గమనింపవలయును) యే= ఎవరో, తే సర్వేత్త పి = వారందఱును, అయజంత = యజ్ఞము జేసిరి. దేవతలు సాధ్యలు, బుషులు ఆశబలబ్రహ్మముచేత జ్ఞానయజ్ఞము జేసి శబల బ్రహ్మము సందలి యనాత్మను వ్రేల్చి శుద్ధ బ్రహ్మమును యజ్ఞశిష్టమగా నొనర్చు కొనిరి. (2) సర్వహుతః తస్యాత్ రుజ్ఞాత్ పృష్ఠదాజ్యం సంభృతం= వర్ధతి సించతీతి పృష్ఠత్ పృష్ఠనేచనే. వర్ధతి-సించతి = తడుపునది, ఇతి కనుక, పృష్ఠత్, సర్వహుతః= బ్రహ్మము సందలి యనాత్మభాగమంతయు వ్రేల్యబడిన. తస్యాత్ = ఆ బ్రహ్మయజ్ఞము సుంట , పృష్ఠత్ + ఆణు :-

పురుషుక్తము

బిందురూపముగా బోయబడు నేఱి, సంభృతం = సంపాదింప బడివది. బ్రహ్మనిష్టలో ననాత్మ లీనమగుచుండగా అమృతబిందు రూపమున అమృతము కురియు చుండును. వృష్టీ = నీరు మొదలగువాని బిందువు . (3) వాతీతి వాయుః వాగతిగంధనయోః వాతి విసిరెదువాడు. ఇయర్తి మృగాది రత్న అరణ్యం, బుగ్తో, మృగాదిః= మృగాదులు అత్ర, ఇయర్తి సంచరించును. కనుక, అరణ్యం , గ్రస్యతే భుజ్యతే ఇతి గ్రామః గ్రసు ఆదనే . గ్రస్యతే = భుజ్యతే = భుజింపబడునది. ఇతి = కనుక గ్రామః= గ్రామము, గ్రామేభవం గ్రామ్యం. గ్రామే= గ్రామము నందు భవం = పుట్టినగి. పశునాంజీవానాంపతిః పశునాం = జీవులకు, పతిః = ప్రభువు, జీవస్య (3) వాయవ్యాన్ ఆరణ్యాన్ యే గ్రామ్యః తాన్శ్ర పశున్, చక్రీ వాయవ్యాన్ = విసరునట్టి శ్వాసకు సగబంధించిన కుండలిని (కుండలినిశక్తి) సంకల్ప శక్తి మొదలగువానిని, అరణ్య ఈ= సంచరించునట్టి బుధ్మి, మనస్సు, జ్ఞానేంద్రియాదులను, యే = ఏవైతే, గ్రామ్యః= భుజింపదగినవో అనగా దనలో లీనము జేసికొనదగినవో, తాన్శ్ర పశున్=ఆ జీవరాసులను, చక్రీ = చేసెను, ఆశబల బ్రహ్మము విచుచున్న శ్వాసకు సంబంధించిన కుండలినీ శక్త్యదులను సంచరించునట్టి జ్ఞానేంద్రియ మనో బుద్ధుదులను తనలో నైక్యము జేసికొనదగిన . జీవరాసులను జేసెను, (4) బుచ్ఛ్వనే దేవాః అనయేతి బుక్క బుచ్ఛుతో, దేవాః దేవతలు, అనయా = దీనిచేత, బుచ్ఛ్వనే =స్తోత్రము చేయబడురు, ఇతి = కనుక, బుక్క, స్వతిపాప మితిసామ, షోఅస్తకర్మణి, పాపం = పాపమును, స్వతి = నశింపజేయునది, ఇతి= కనుక సామ (4) సర్వహుతః తస్యాత్ యజ్ఞాత్ బుచః సామాని

పురుషుక్తము

జజ్ఞిరే, సర్వహుతః= సర్వము ప్రేల్వబడిన, తస్యాత్ యజ్ఞాత్ = అయజ్ఞమునుండి . బుచః = స్తోత్రములను సామాని = పాప నాశన శక్తులును. జజ్ఞిరే = పుట్టినవి, అంతర్యాగసిధ్మ గలిగినచో సయ్యను భవమునుబట్టి శబల బ్రహ్మస్తోత్రములును, శుద్ధ బ్రహ్మమే తానగుటనుబట్టి పాపనాశన శక్తులును బుట్టేను. (5) ఛందయతీతి ఛందః చది ఆహోదనే. ఛందయతి = ఆహోదింప జేయునది ఇతి = కనుక, ఛందః = ఛందస్య. (6) తస్యాత్ ఛందాంసి జిజ్ఞిరే = తస్యాత్ ఆబ్రహ్మయాగము నుండి ఛందాంసి = ఆహోదకరమైన వేదములు. మొదటి నుండి దేవునిలో లీనమగు వలకు జేయు అరోహణక్రమమును గూర్చియు దేవుని నుండి లౌకికములో బడువరకు చేయు అవరోహణస్తితిని గూర్చియు వేదములు బోధించున్నావి. కనుక ఆ బ్రహ్మయాగానుభవమే వేదములు. ఇట్టి వేదములు, జజ్ఞిరే = పుట్టినవి, (7) ఇజ్యతే అనేనేతి యజ్ఞః యజ్ఞఃయజ్ఞపూజాయాం, అనేన=దీనిచేతజజ్ఞతే= పూజింపబడును. ఇతి = కనుక యజ్ఞః=యజ్ఞవు (8) తస్యాత్- యజ్ఞరజాయత- తస్యాత్ ఆ జ్ఞానము నుండి యజ్ఞః= ఆత్మపూజ కలిగెను, శబల బ్రహ్మము నందలి యనాత్మ లయమగును. శుద్ధబ్రహ్మము మాత్రమే మిగులుచుండును బ్రహ్మనిష్టయే ఈఅత్మపూజ యనబడు యజ్ఞర్యేదము.

క. తస్యాదర్శాయ అజ్ఞాయస్త, యేకే చోభయాదతః, గావోహజజ్ఞిరే తస్యాత్ తస్యాజ్ఞాతా అజ్ఞాయః, యత్పురుషం వ్యాధభుః కశిథాప్యకల్పయం. ముఖం కిషుస్య కో బాహూ కాపూరూ, మిదా పుచ్ఛేతే, గ్రాహ్మాతోఽ స్య ముఖమాసేతే, బాహూ రాజస్యః కృతః॥

పురుషసూక్తము

(1) అశ్వతేగమనేన ఇతి అశ్వః అశ్లావ్యాప్తా. గమనేన = గమనముచేత, అశ్వతే = వ్యాపించునది. ఇతి = కనుక. అశ్వః - అశ్వము (2) తస్యాదశ్వామిజాయస్త - తస్యాత్ ఆఖిహృము వలన, అశ్వః = గమనము చేత వ్యాపించునట్టి జ్ఞానేంద్రియ మనస్సులనెడు ప్రట్టమాణములు గుట్టములవలె. అజాయంత = పుట్టెను. (3) యేకేవ ఉథ యాదతః తేఱ పి అజాయ స్త - యేకేవ = ఏవి యేవి? ఉబయాదతః = ఊర్ధ్వాధ్యాభాగములందు దంతములుగల తేఱ పి = అవియును. అజాయస్త = పుట్టెను (4) గచ్ఛతి సుచిరం ఇతి గోః సుచిరం = తిన్నగా గచ్ఛతి = నడచునది, ఇతి = కనుక గోః (5) తస్యాత్ గావోహజజ్ఞి రే - తస్యాత్ = అయ్యజ్ఞమువలన, గావః = తిన్నగా నడుచు నంతర్యుభ్రవృత్తులు. జ్ఞిరే = పుట్టెను (6) అజతి ఇతి అజా అజగతి క్షేపణయోః, అజతిః = తిరుగునది. ఇతి = కనుక అజా = అజ అవ్యతే అస్మి కాలే రక్తోభయాత్ ఇతి అవీః అవరక్తచే అస్మి కాలే = ఈ కాలమునందు రక్తః భయాత్ - రాక్షస భయమువలన, అవ్యతే = రక్తింపబడును ఇతి = కనుక, అవీః = అవి అజ - మేక, అవిగొట్టే, (7) తస్యాజ్ఞాతా అజావయః = తస్యాత్ - అయ్యజ్ఞము నుండి, అజా ఎప్పుడును సంచరించునట్టి కుండలినీశక్తియు అవయః - రాజన తామసవికారముల నుండి రక్తించు శుద్ధ సాత్మిక వృత్తియు, జాతాః పుట్టెను (8) యత్ పురుషం వ్యధధుః తదానీం కతిధా వ్యకల్ప యన్ = యత్ ఎప్పుడు పురుషం = శబలబ్రహ్మమును, వ్యధధుః మాయనుబట్టి నిర్మించుకొనిరో, తదానీం = అవ్యాదు, కతిధా = ఎన్నిప్రకారములుగనో, మాయనుబట్టియు, మాయయందలి త్రిగుణముల బట్టియు,

-14:-

పురుషసూక్తము

ఇవ్వావిష్టమ హే శాదులుగను, త్రిగుణసామ్యమును బట్టి రాశ్వరునిగను ఇష్టైన్నిప్రకారములుగనో వ్యకల్పయన్ = కల్పించుకొనిరి

(9) అస్యముఖం కిం? బాహూకో? ఊరూపాదా కో? ఇతితిని, ఉచ్చతే = చెప్పుబడుచున్నవి? (10) బ్రహ్మాణి శబల బ్రహ్మాణి నిష్ఠావత్యాత్ బ్రాహ్మణః బ్రహ్మాణి = శబలబ్రహ్మాణి = బ్రహ్మము నందు నిష్ఠావత్యాత్ = నిష్ఠగలవాడగుట వలన, బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణుడు, నియతా స్థితి ర్షిష్టా, ష్టో గతినివృత్తానియతా = నియమింపబడిన, స్థితిః = నిలుకడ, నిష్ఠా = నిలుకడగా నియమింపబడినది, బ్రహ్మము నందు నిలుకడగా నియమింపబడినది బ్రహ్మనిష్ఠ, బ్రహ్మనిష్ఠ కలవాడు బ్రాహ్మణుడు.

(11) అస్య బ్రాహ్మణఃముఖం = అస్యః = ఈశబలబ్రహ్మమునకు బ్రాహ్మణః = బ్రహ్మనిష్ఠ కుదిరిన మహోత్సుదే, ముఖం = నోరు, బ్రహ్మనిష్ఠ కుదిరిన వారందఱును శబలబ్రహ్మమునకు వాక్యులు (12) క్షతాత్ ప్రాయతే క్షత్తః తస్య అపత్యం క్షత్తియః క్షతాత్ = గాయము నుండి, ప్రాయతే = రక్తించువాడు, క్షత్తః = క్షత్తుడు, తస్య = ఆక్షత్తుని, అపత్యం = సంతానము, క్షత్తియః = క్షత్తియుడు, మనోవ్యధల నుండి ఏర్పడిన గాయముల నుండి రక్తించి బ్రహ్మము నందు జేర్మువృత్తి క్షత్తియుడు, దేవునకును, మనకును మధ్య అడ్డముగా నున్న జీవస్ఫుస్సిని సమన్వయ దృష్టితో గ్రోసికొని పోవుట క్షత్తియత్వము (13) బాహూరాజన్యక్తతః = బాహూ శబల బ్రహ్మయొక్క రెండు భుజములు, రాజన్యః = క్షత్తియుడు.

6. ఊరూతదస్య యద్వైశ్యః పద్మాగ్రం శుద్ధో అజాయత, చంద్రమా మనసోజాతః, చక్కో స్మార్యోతజాయత, ముఖాదింద్రశ్వగ్రిశ్చ, ప్రాణాద్వాయ రజాయత, నాభ్యా అసీ దంతరిక్షం, శీర్షో ద్వైస్సమవర్తత, పద్మాం భూమిధీశత్రైతాత్, తథా లోకాగ్రం అకల్పయమః॥

-15:-

పురుషుక్తము

ఖన్యతేభక్య మనేనేతి ముఖం, ఖను అవధారజే, అనేన = దీనిచేత భక్యం = భక్యము, ఖన్యతే = పీడింపబడును, ఇతి = కనుక, ముఖం = ముఖము, బ్రహ్మనిష్ఠ సిద్ధించుటచే మాయ పీడింపబడును గనుక బ్రహ్మనిష్ఠుడే శబలబ్రహ్మముఖము, బాహతే అనేన పురుషో వస్తుపదానాయ ప్రయత్నం కరోతీతి బాహుః, బాహ్యప్రయత్నే. అనేన = దీనిచేత, పురుషః = పురుషుడు, వస్తు = వస్తువును ఉపాదానాయ = గ్రహించుటకు, ప్రయత్నం = ప్రయత్నమును, కరోతి = చేయును. ఇతి = కనుక, బాహుః = బాహువు, బ్రహ్మకారము నొందుచు. బ్రహ్మనందమును స్వీకరించుచు, మనోవ్యథల గాయముల నుండి రక్షించు వృత్తియే శబల బ్రహ్మాభాహువులు.

(1) ఊర్మాయతేవస్తేణేతి ఊరుఃఊర్మాజణ్ ఆచ్ఛాదనే, వప్రణా=వస్తుముచే, ఊర్మాయతే = కప్పబడినది, ఇతి = కనుక, ఊరుః =తొడ, విశవ్యాపణాదికమితి వైశ్యాః విశప్తవేశనే, అపణాదికం = అంగష్ట మొదలైనవానిని, విశన్తి = ప్రవేశించవారు, ఇతి = కనుక, వైశ్యాః = వైశ్యులు, (2) అస్య ఊరూ యత్త తత్త వైశ్యః=అస్య = ఈశబల బ్రహ్మమునకు, ఊరూ = తొడలు, యత్త = ఏవియో, తత్త = అవి, వైశ్యః = వైశ్యుడు, బ్రహ్మవిద్యలోను, బ్రహ్మనిష్ఠ లోను బ్రావేశించు ప్రయత్నమే శబలబ్రహ్మము యొక్క తొడలైన వైశ్యుడు ప్రయత్నము ప్రారంభమగుటచే విష్ణేపముండును. ఇవ్విక్కేపముచే నాచ్ఛాదనము గలుగుచుండును. ప్రయత్నసిద్ధికలుగు కొలది క్షత్రియత్వ మేర్పడు చుండును. (3) పద్యతే అనేనేతి పత్త=పద్మలుగతో, అనేన = దీనిచేత , పద్యతే = పోదురు. ఇతి = కనుక పత్తి= పదము, శోచన్తిష్టిద్యుని ఇతి శూద్రాః= శూద్రులు (4) పథ్యగ్ంశూద్రో అఱాయత. పద్మాం = నడుచుచు పోవునట్టి పాదముల వలన, శూద్రః = శ్లేశపడు శూద్రుడు, అజాయత = పుట్టెను. బ్రహ్మనిష్ఠను వదిలి సొత్తిక వృత్తితోగాని, తామనవృత్తితోగాని కదిలినచో, ఎంతెంతకదలెదమో అంతంత క్లేశపడుచుము, కదలిక చేత క్లేశము నొందుటే శూద్రత్వము క్లేశరహితమునకు జేయు ప్రథమ ప్రయత్న ప్రవేశమే వైశ్యత్వము, వైశ్యత్వమనెడు ఆవరణభంగ మొనర్చుకొనుచు, దస్సుదాను రక్షించుకొనుచుండుటే క్షత్రియత్వము. బ్రహ్మనిష్ఠను సిద్ధింపచేసికొనుటయే బ్రాహ్మణత్వము. ఇట్టి వృత్తుతెచ్చెచ్చుటగలవో అయియే శూద్రవైశ్యక్షత్రియ బ్రాహ్మణులుగా శబల బ్రహ్మమునకు పొదోరు బాహుముఖములై యున్నారు. ఇవి కులములు కానేకావు.

(3) చంద్రేణ కర్మారేణ మియతే ఉపమియత ఇతి చంద్రమాః మూర్ఖీ మానే, చంద్రేణ = కర్మారేణ = కర్మారముతో, మియతే= ఉపమియతే = పోల్చుబడువాడు. ఇతి = కనుక, చంద్రమాః చంద్రుడు, కర్మారముతో బోల్చుబడువాడు కనుక చంద్రుడు, మన్యతే అనేనేతి మనసః, మనజ్ఞానే అనేన = దీనిచేత, మన్యతే=ఎఱుగబడును, ఇతి = కనుక, మనసః=మనస్సు. (3) చంద్రమా మనసోజాతః= చంద్రమాః = చంద్రుడు మనసః=మనస్సు నుండి జాతః= పుట్టెను. పంచీకరణ ప్రకారము మనస్సున కదిదేవత చంద్రుడు. (4) చప్పేవస్తు స్వరూపం వట్టి :చక్కుః చక్కిజ్ వ్యక్తాయాం వస్తుస్వరూపం = వస్తువు యొక్క స్వరూపమును, చప్పే= వ్యక్తి = చెప్పునది. కనుక చక్కుః = చక్కువు నువతి ప్రేరయతి వ్యాపారేవ్యితి సూర్యః మూర్ఖీ ప్రేరణే, వ్యాపారేము= కొరణజన్యవై కార్యజనకవై యుండు వ్యాపారములందు, నువతి=ప్రేరయతి = ప్రేరేపించువాడు, ఇతి= కనుక, సూర్యః =సూర్యుడు

పురుషనూక్తము
యాణించుటయిట్లు

(4) చక్కోస్తున్నార్థే అజాయత = చక్కోః = వస్తుస్వరూపముజెప్పు చక్కవు నుండి సూర్యే= వ్యాపారములందు బ్రేహించు సూర్యుడు, అజాయత = పుట్టెను. విషయమునకు నిందియమునకు గల సంబంధమే వ్యాపారము, ఇట్టి సంభంధము చేతనే వస్తుస్వరూప నిశ్చయమగు చున్నది, పంచికరణరీతిగా జక్కరింద్రియమున కథిదేవత సూర్యుడు (5) ఇందతీతీంద్రః ఇతి పరమైశ్వర్యే, ఇందతి = పరమైశ్వర్యయుక్తుడు, ఇతి = కనుక, ఇంద్రః = ఇంద్రుడు, నకలై శ్వర్యములును ద్వంద్వయుక్తములే. వాక్యనందలి సుషుమ్మా మార్గమున సంచరించి, మనోబుద్ధి జీవపరమేశులదాటి కైవల్యము నొందుటి పరమైశ్వర్యము నొందుట, ఇంతకంట మించిన ద్యైశ్వర్యము లేనేలేదు. అగతికుటిలం ఊర్ధ్వం వా గచ్ఛతీత్యగ్నిః అగ కుటిలాయాం గతౌ, కుటిలం = పక్రముగానైనను, ఊర్ధ్వంవా = ఊర్ధ్వముగా నైనను గచ్ఛతి = జ్వలించువాడు. ఇతి = కనుక, అగ్నిః= అగ్ని, అహంకారమగ్ని, ఇయ్యహంకృతి తమోగుణయుక్త మయ్యేనేని బ్రహ్మమునకు వ్యతిరిక్తముగా లోకమున బ్రజ్యరిల్లును. ఇయ్యహంకారము శుద్ధసాత్మ్వక యుక్తమయ్యేనేని బ్రహ్మకారముగా సూర్యమునకు బ్రజ్యరిల్లును. (5) ముఖాదింద్రశ్చగ్నిశ్చ= ముఖాత్ = మాయను అణచివేయు శబలబ్రహ్మముఖమువలన, ఇంద్రశ్చ= కైవల్యమగు పరమైశ్వర్య యుక్తడగు నింద్రుడును, అగ్నిశ్చ= అనాత్మతోను ఆత్మతోను మిత్రమమై ప్రజ్యరిల్లు నహంకారాగ్నియు, పుట్టెను. (6) ప్రకర్ణేణ అనంత్యనేతి ప్రాణః అనప్రాణనే అనేన= దీనిచేత, ప్రకర్ణేణ= లెస్సగా, అనంతి = బ్రదుకుదురు, ఇతి= కనుక, ప్రాణః = ప్రాణము, ప్రాణాద్యాయు రజాయత = ప్రాణాత్=

పురుషనూక్తము
యాణించుటయిట్లు

శబలబ్రహ్మ ప్రాణమువలన, వాయువు విసిరెదు వాయువు . రేచక రూపముగ విసిరెదు వాయువు, అజాయత = పుట్టెను (7) నహ్యత ఇతి నాభిః, ఇంబంధనే నహ్యతే = కట్టబడునది, ఇతి=కనుక, నాభిః = నాభి అంతః ఈక్ష్యతే జగదస్మిన్నిత్యంతరిక్షం ఈక్షదర్శనే, అంతః = లోపలను, అస్మిన్= దీనియందును జగత్ = ప్రపంచము, ఈక్ష్యతే = చూడబడును, ఇతి=కనుక అంతరిక్షము, భూమ్యాకాశముల మధ్యభాగము అంతరిక్షము, బంధింపబడునది నాభి. అటు ప్రైవల్యమునొందక, ఇటులోకమున బూర్తిమునిగిపోక మధ్యలోనున్నచో సనాత్కజ్ఞానముచే భంధింపబడి ఇయ్యావరణము నందే జీవేశసృష్టిని దర్శించుచుందుము. (7) నాభ్యాతీసీదంతరిక్షం= నాభ్యః= మీద్దునుండి, అంతరిక్షం = అంతరిక్షము. ఆసీత్ = ఆయైను. (8) శీర్షోద్యస్మవర్తత = శీర్షః శిరస్సువలన, ద్వాః = ద్వ్యలోకము. నమవర్తత = కలిగెను. శుద్ధసాత్మ్వక ప్రకృతిని హీదించు బ్రహ్మకారప్రతివలన దేహోస్వరూపియగు జ్ఞానోధ్వవమయ్యెను (9) పద్మాంభామిః శ్రోత్రాద్ధిశః, తథాలోకాన్ అకల్పయ్ = పద్మాం = పాదములనుండి భూమియు, శ్రుణోత్యనేన శ్రోత్రం. శ్రుశ్రవణఁ అనేన = దీనిచేత, శ్రుణోతి = విందురు కనుక, శ్రోత్రము, దిశతి అవకాశ మితి దిక్ దిశ అతిసర్జనే. అతిసర్జనం దానం అవకాశం = అవకాశమును, దిశతి = ఇచ్చునది. ఇతి= కనుక, దిక్, దిశఃదిక్కులు, శ్రోత్రాత్ = శ్రోత్రమువలన , దిశ = దిక్కులును, విసుకొలది యింకను విషయముల జేర్జుకొను నవకాశము పెరుగుచునేయుందును తథా= అలాగుననే, లోకాఁ = లోకములను అకల్పయ్ = పుట్టించెను.

పురుషసూక్తము

7. వేదాహా మేతం పురుషం మహోన్తం ఆదిత్యవర్షం తమసస్తుపారే,
సర్వాణి రూపాణి విచిత్యధీరః నామాని కృత్యాల్ భివదన్ యదాస్తే,
ధాతా పురస్తా ద్వయముదాజహోర, శక్రః ప్రవిద్యా ప్రవిశశ్వతప్రసః
తమేవం విద్వానమృత ఇహభవతి, నాన్యః పంథా అయాయవిద్యతే,
యజ్ఞేన యజ్ఞముయజన్త దేవాః తాని ధర్మాణి ప్రథమా న్యాస ఏ॥
శేషానాకం మహిమాన స్ఫుచన్తే, యత్ పూర్వే సాధ్యా స్ఫుటేవాః॥

(1) దధాతి ధీయతే ధీరః, దుధాంగ్ ధారణాదౌ, దధాతి= ధరించువాడు, ధీయతే = ధరింపబడువాడు, కనుక = ధీరః ధీరుడు, ప్రశస్తాంధియంరాతీతి ధీరః రా ఆదానే, ప్రశస్తాం= శ్రేష్ఠమైన, ధీయం బుద్ధిని, రాతి = గ్రహించువాడు, ఇతి = కనుక, ధీరః ధీరుడు . బ్రహ్మకారబుధ్యిని ధరించునట్టియు, శుద్ధసాత్యిక బుద్ధిచే ధరింపబడునట్టియు శబలబ్రహ్మము, ధీరుడు (1) యత్ ధీరః= సర్వాణిరూపాణివిచిత్య = యత్ = ఏ, ధీరః=శబలబ్రహ్మము. సర్వాణి రూపాణి= సమస్తరూపములను , విచిత్య = నిర్మించి, త్రిగుణసామ్యా వస్తుయందు త్రిగుణములుండుటచే త్రిగుణసృష్టిని నిర్మించి (2) నామాని కృత్యా= నామాని = పేర్లను , కృత్యా= చేసి (3) అభివదన్యాస్తే = అభివదన్=అంతట వ్యాపించి, ఆస్తే= ఉన్నాడో (4) పతం పురుషం మహోన్తం= అన్నింటికంటే అధికునిగను, ఆదిత్యవర్షం = సూర్యప్రకాశమున తమోగుణ సృష్టి వస్తువులు స్ఫుఫ్తముగ గనబట్టినట్లు శుద్ధసాత్యిక ప్రకృతిచే బ్రహ్మకార మేర్పడి. అటులనే సమస్తమును ఉన్నదున్నట్లును, లేనిది లేనట్లును

పురుష సూక్తము

సృష్టముగ దెలిసికొనజేయు కాంతిగలవాడును, అగు శబల గ్రహ్మమును, అహం =నేను, వేద = తెలిసికొనుచున్నాను. (5) సూర్యాచంద్రమసౌ అనేన తామ్యత ఇతితమః తముగ్లానో,అనేన= ఇతినిచేత , సూర్యచంద్రులు, తామ్యతే = వ్యథను బొందురు. ఇతి= కనుక, తమః=తమము,తమః=రాహువు,తామ్యత్యనేనేతి,తమః (స,న,) తన్మేహాచీజం, తముగ్లానో, అనేన = దీనిచేత, తామ్యతి = క్లేశము నొందును, ఇతి=కనుక, తమః= తమన్ను, తమోగుణము, మనోబుద్ధులనబడు చంద్రసూర్యులను, క్లేశపతచు, నజ్ఞన తిమిరమే మోహాచీజమైనతమన్ను= చీకటి(5) సచతమనస్తు పారే= వర్తతే, సఃచ= ఆశబలబ్రహ్మము తమనస్తు = అజ్ఞానతిమిరమున కంటే పోరే=వెలుపల, వర్తతే =ఉన్నాడు, మలిన సాత్మీక ప్రకృతియగు సవిద్యను దాటినందున బ్రహ్మకారవృత్తియగు మాయాసమన్వితుడు గనుక అజ్ఞానాంధకారమునకు వెలుపల శబల బ్రహ్మమున్నది. (6) సర్వం దధాతీతిధాతా, (బు,పు) దుధాంగ్ ధారణపోషణయోః సర్వం = సమస్తమును దధాతి = ధరించినవాడు. ఇతి=కనుక, ధాత = ధాతా, శక్రోతిదుష్టజయ ఇతి శక్రః = శక్రలుశక్తో, దుష్టజయే = దుష్టజయమునందు, శక్రోతి=సమర్పుడు ఇతి= కనుక శక్రః = శక్తుడు. (6) ధాతాయం ఉబాజహోర, ప్రదిశశ్వత తప్రసః ప్రవిద్యాం శక్రః (వినెనో) వివం తంవిద్యాం, ఇహా అమృతంః భవతి-యం= ఏశబల బ్రహ్మమునుగూర్చి, ధాతా = సర్వమును ధరించిన అహంకార తత్త్వస్వరూపియగు బ్రహ్మ, ఉదాజహోర = చెప్పేనో, ప్రదిశశ్వతప్రసః = నాలుగు దిక్కులను, ప్రవిద్యాం లెస్సగా నెఱిగిన శక్రః= దుష్టత్వమునకు దీసికొనిపోవ సంకల్ప జయము గల ఇంద్రుడు, వినెనో , 1. తూర్పు, బుగ్గేదము, ఆపోస్తానము,2. దక్కిణము, యజ్ఞర్వేదము, ఆకాశస్తానము, 3. పశ్చిమము, సామవేదము,

పురుష సూక్తము

అగ్నిస్తానము 4. ఉత్తరము, అధర్యణవేదము పృథివీస్తానము, ఇట్లు చతుర్భుక్కుల రహస్యముల నెన్నిటినో బ్రహ్మ బోధింపగా నింద్రుడు గ్రహించెను. ఇట్లే ఇంద్రుడే శబల బ్రహ్మమును గ్రహించెనో, తం= అశబలబ్రహ్మమును, ఏవం= ఈ ప్రకారముగా, విద్యాన్ = తెలిసినవాడు, ఇహ = ఇక్కడ అనగా ఈ జన్మముననే అమృతః = మరణము లేని జీవన్ముక్కుడు, భవతి= అగుచున్నాడు (7) అయినాయ అస్యః పంథానవిద్యతే - అయినాయ= మోక్షప్రాప్తికి అస్యఃపంథా = ఇంకొక మార్గము, నవిద్యతే= లేదు. బ్రహ్మ ఇంద్రునకు బోధించిన బ్రహ్మయజ్ఞము కంటే మోక్షప్రాప్తికి ఇంకొక మార్గము లేదు. (8) దేవః = బ్రహ్మమున గ్రిడించువారు. యజ్ఞేన = ఆత్మపూజచే, యజ్ఞం, అయిజంత = చేసిరి , (9) తస్యాత్ = తానిధర్మాణి ప్రథమాని ఆసన్ = తస్యాత్ = అందువలన, తానిధర్మాణి = ఆధర్మములు, ప్రథమాని = మొదటివిగా, ఆసన్ = అయినవి, బ్రహ్మయజ్ఞమే మొదటి ధర్మమై యున్నది. బ్రహ్మ యజ్ఞమునుండి సంభవించెడు ధర్మములే ముఖ్యములాయెను. మిగిలిన కర్మపాసనలు మోక్ష సాధనములు కావు. (10) కంసుభం, తన్నభవతీత్యకం, తన్నస్వాత్మేతి నాకః, కం= సుభం, తత్ = అది, సభవతి = కానిది, అకం-అకము= దుఃఖము, తత్= ఆదుఃఖము, అత్ర = ఇచ్చట, నాస్తి=లేదు, ఇతి = కనుక, నాకః = నాకము, దుఃఖసంస్కర్ష బోత్తిగా లేని కైవల్యపదవియే నాకము, (10) యత్ పూర్వే దేవఃస్తి తేమహిమానః తం నాకం ఇహ సచంతేః యత్తః = ఎకైవల్యస్తానమున, పూర్వే=మన పూర్వులైన జనకాదులును, దేవః= బ్రహ్మమున గ్రిడించువారును, స్తి= ఉన్నారో, తేమహిమానః = ఆమహాత్ములు తం=ఆ, నాకం=దుఃఖరహిత మైన బ్రహ్మనంద రూపకైవల్యమును, ఇహ=ఇచటనే అనగా జీవించి యుండగానే, సచంతే= పొందుచున్నారు, నిర్ణంద్యస్వరూపియగు

-22:-

పురుష సూక్తము

సుదానవాయుస్తానమగు కైవల్యమున బ్రహ్మయజ్ఞముచే నివసించువారు తీవ్నుక్కులగుదురు.

8. అధ్యాస్తంభూతః పృథివైరసాచ్చ, విశ్వకర్మణస్మపత్రతాధి, తస్య త్వష్టా విదదద్రూపమేతి, తత్పురుషస్య విశ్వమా జాన మద్రే వేదా హ మేతం పురుషం మహాస్తం ఆదిత్యవర్షం తమసః పరస్తాత్, తమేవం విద్యానమృత ఇహ భవతి, నాస్యః పంథా అయినాయ విద్యతే, ప్రజాపతిశ్వరతి గ్రేహ అంతః, అజాయ మానో బహుదా విజాయతే॥

(1) ఆప్నమంతీనత్య, ఆవేలువ్యాప్తా, ఆప్నమంతి = వ్యాపించునవి, ఇతి = కనుక, ఆపః వ్యాపించునవి, గనుక అప్పు అప్ = జలము ప్రథతే = పృథివి, ప్రథప్రభ్యానే ప్రథతే = ప్రసిద్ధమగునది. పృథివీ, పృథుత్యాత్ పృథివీ, పృథుత్యాత్ = విశాలమైనదగుటవలన, పృథివీ రసాస్పంత్యస్యమితిరసా, రసాః = రసములు, అస్యం = దీనియందు, సంతి= కలవు, ఇతి= కనుక, రసాః భూమి, రస్యతే ఆస్యాద్యత ఇతి రసా, రస్యతే = ఆస్యాద్యతే = అసుభవింపబడునది. రసాః బూమి (1) అధ్యః= వ్యాపించ జలమునుండియు రసాశ్రు= అసుభవింపబడు రసము నుండియు , పృథివై= ప్రసిద్ధమై విశాలమైన స్వల్పశరీరమనెడు పృథివీకొఱకు, సంభూతః= శబల బ్రహ్మమనెడు పేరు పుట్టెను. (1) ఆపోస్తానము నందలి యూటనుండియు జ్ఞానేంద్రియాదుల రుచులైన శబ్దస్యర్థాది విషయాను భవము నుండియు శుద్ధబ్రహ్మమునకు శబల బ్రహ్మమనుపేరు వచ్చును. (2) విశ్వం కర్మస్యేతి విశ్వకర్మ (3) అస్య=ఇతినికి, విశ్వం= సమస్తమైన కర్మాః=కర్మలు కలవు. ఇతి=కనుక విశ్వకర్మాః=విశ్వకర్మ యస్యాదితి విశ్వకర్మ, యస్యాత్ = ఎవనివలన విశ్వస్య = ప్రపంచము యొక్క, కర్మాణి = కర్మలు

-23:-

పురుష సూక్తము

గలుగునో , నః= అతడు, విశ్వకర్మ= విశ్వకర్మ
మాయాసమన్వితుడగుట వలన త్రిగుణజనితములైన కర్మలన్నియు
నితనికి గలవు. మఱియు నీతనినుండి కర్మలన్నియు సంభవించును
(2) విశ్వకర్మణః= విశ్వకర్మయగు శబల బ్రహ్మమువలన, అధి =
అధికరించుట అనగా గురుకీలునందున్నచో నీశబల
బ్రహ్మస్థశుద్ధసాత్మ్వక ప్రకృతి కర్మకాండను దాటించి జ్ఞానకాండ
ప్రవేశించుటను, సమవర్తత = కలిగించెను. (3) త్వక్తుతేస్నే త్వష్టః
త్వక్కూ తనూకరణే, త్వక్కుతే = చెక్కబడి సన్మగా జేయబడినది.
త్వక్తుతేస్నే= బాడిసతో జెక్కబడి సన్మగా చేయబడెను కనుక, త్వష్ట.
బ్రహ్మనిష్ఠలో గూర్చున్నప్పుడు శబల బ్రహ్మమునందలి యనాత్మను
బాడిసతో జెక్కిపట్లు బోగాట్టి ఆత్మను మాత్రమే మిగిలించు శక్తి త్వష్ట
, త్వక్కల = త్వష్టాత్వక్కూ తనూకరణే, త్వక్కతి = చెక్కి చిన్నగా
జేయువాడు (3) తస్యరూపం విదధత్త త్వష్టా ఏతి= తస్య = అట్లు
అనాత్మను ద్రోసివేయవచు గర్వకాండను దాటించు
నాశబలబ్రహ్మముయొక్క రూపం= రూపమును, విదధత్త=
కలుగజేయుచున్న, త్వష్టా= అనాత్మను బోగాట్టి ఆత్మను మాత్రము
నిలుసుచున్న త్వష్ట, ఏతి = ఆస్తితిని బోందుచున్నాడు. అనాత్మను
ద్రోసివేయశక్తి ఆ శుద్ధ బ్రహ్మమును బోందును. (4) పురుష్య
తద్విశ్వం అగ్రోజాసం=పురుష్య = ఆశబల బ్రహ్మము యొక్క
తత్త = ఆ విశ్వం= సమస్తమును, అజ్ఞానదశలో బెరుగుచు,
సుజ్ఞానదశలో దఱుగుచు నున్న ఆసమస్త అనాత్మయు, అగ్రో =
మొదట, అనగా అజ్ఞానదశలో అజ్ఞానాం = పుట్టెను. (5) ఏతం
పురుషం మహాస్తం ఆదిత్యవర్షం అహం వేద = ఈ శబలబ్రహ్మమును

పురుష సూక్తము

అధికునిగాను , సూర్యనివంటి ప్రకాశము గలవానినిగను, నేను
దెలిసికొను చున్నాను. (6) సచతమసః పరస్తాద్వర్త = ఆశబల
బ్రహ్మము అజ్ఞాన తిమిరము కంట వేరుగా నున్నాడు (7) తం
ఏవం విద్యాన్ ఇహ అమృతః భవతి = ఆశబల బ్రహ్మము
నీవిధముగా నెఱిగిన వండితుడిక్కడనే అమృత స్వరూపు
డగుచున్నాడు. (8) అయినాయ అస్యః పంధానవిద్యతే =
మోళ్ళప్రాప్తికొఱకు నింతకంటే వేత్తన త్రోవ లేదు. (9) మాతృ
ఖుక్కాన్నరసం గిరతీతి గర్భః గ్రానిరణే, మాతృభుతక్ = తల్లిచే
ఖుచింపబడిన , అస్సరసం = అస్సరసమును, గిరతి = ప్రింగునది,
ఇతి= కనుక, గర్భః= గర్భము. (9) గర్భే= గర్భమునందు అంతః
= లోపల, ప్రజాపతిః=ప్రజాపతి , చరతి = ఉన్నాడు. గర్భేఅంతః
, ప్రజాపతిశ్వరతి= శబలబ్రహ్మము యొక్క గర్భము మాయ, మాయ
యందు లోపల ద్రిగుణములున్నవి. ఈ త్రిగుణములలో సహంకార
తత్త్వమగు స్ఫుర్జికర్త్రయైన ప్రజపతి యున్నాడు (10) ఆ శబల
బ్రహ్మము, అజ్ఞాయమానః = పుట్టుక లేని వాడయ్యను, బహుధా
= అనేక ప్రకారములుగా , విజాయతే పుట్టుచున్నాడు .
ప్రాంతిజ్ఞానముచే మిథ్యాపస్తువులు గాంచుటచే శబల బ్రహ్మమే
పుట్టుచున్నాడని భ్రమించుచున్నాము.

10. తస్యధీరాః పరిజానస్తి యోనిం మరీచినాం పదమిచ్ఛన్ని
పేధసః, యో దేవేభ్య అతపతి, యో దేవానాం పురోహితః, పూర్వోయో
దేవేభ్యోజాతః, నమోరుచాయ బ్రహ్మమే, రుచం బ్రాహ్మం జనయన్సః
దేవా అగ్రో తదబ్లువన్, యమైవం బ్రాహ్మణో విద్యాత్, తస్యదేవా
అస్సంశే, ప్రోత్స్థతే లక్ష్మీశ్శపత్మో, అహారాత్రే పార్శ్వ, సక్తితాటి
రూపం, అశ్వానోవ్యాత్రం, ఇష్టంమనిషాణ, అముంమనిషాణ,
సర్వంమనిషాణ ॥

పురుష సూక్తము

(1) ధీరాః తస్య యోని పరిజానన్ని = ధీరాః = ధీరులు, తస్య = ఆశబల బ్రహ్మము యొక్క యోనిం = చేరికను, పరిజాపన్ని = అన్ని విధములందెలిసి కొనుచున్నారు. యోతి అంతఃకరణేన = యోనిః యఱమిత్రణే, అంతఃకరణేన = అంతంఃకరణములతో, యోతి=కూడుకొనునది, కనుక, యోనిః = యోని విషయము లభించిన వెంటనే మనస్సు విక్రాంతి నొందును. చలనముడిగిన మనస్సు ఏర్పడగానే దేవుని ఆనందము గోచరించును, ఇట్లు విక్షేపరాహిత్యము గలిగినప్పుడు దేవునినుండి యూనందము నొందు చుండియు గ్రహింపలేక విషయముల నుండి యే తృప్తి గలుగుచున్నదని భ్రమించుచున్నాము. కనుక సంకల్పరాహిత్యమే శబలబ్రహ్మా యోని (2) విధతి సృజతి ఇతివేదాః స.పు. విధ విదానే విధతి = సృజతి = సృజించునది. (విధించువాడు), ఇతి = కనుక , వేదాః = వేద, సంకల్పముచే సృష్టియగును. కనుక సంకల్పించు మానసమును బ్రహ్మయును వేదములు, ప్రియంతే క్షుద్రజస్తవః తమాంసి అనేనేతి మరీచిః ఇ.పు.సీ.మృజ్ ప్రాణత్యాగే, అనేన = దీనిచేత, క్షుద్రజస్తవః = క్షుద్రజంతువులుగాని, తమాంసి = అంధకారముగాని, ప్రియంతే = నశించును. అజ్ఞానాంధకారమును నశింపజేయు జ్ఞానదీపమే మరీచి, బ్రహ్మనందానుభవము చేత ఆక్షణమే బ్రహ్మవలోకనము జేయు యోగ్యతయే జ్ఞానదీపము. మనస్సు సంకల్పప్రవాహము వలన ఆవరణమును చీకటిని నిర్మించును, జ్ఞానదీపము ఆ చీకటిని బోగొట్టును. మనస్సునెడు బ్రహ్మ ఆవరణంభంగమనెడు మరీచిస్థానమును గోరును. (2) వేదసః మరీచినాం పదమిచ్ఛన్ని వేదసః = మానసములనెడు బ్రహ్మలు. మరీచినాం = ఆవరణభంగ మొనర్చేడు బ్రహ్మసమాధిని, ఇచ్ఛన్ని =

పురుష సూక్తము

పురుషు. (3) యఃదేవేభ్యః ఆతపతిః యః = ఎవడు, దేవేభ్యః = బ్రహ్మమునగ్రీడించువారి కొఱకు, ఆతపతి = బ్రహ్మప్రకాశమగు సంతర్యుఖ వృత్తియొక్క ప్రకాశముచే బ్రకాశించునో, (4) పురోధీయత ఇతి పురోహితః దుధాళ్ళ ధారణ షోషణయోః పురః = ముందర, ధీయతే = ఉంచబడువాడు, పురోహితః = పురోహితుడు (4) యః దేవానాం పురోహితః = యః = ఎవడు దేవానాం = బ్రహ్మమున గ్రీడించు వారికి, పురోహితః = ముందర సుంచబడు వాడో, ఏమయపాటు లేకుండ ఏకాగ్రమున బ్రహ్మను సంధానము జేయు శ్రద్ధాన్విత వృత్తియే పురోహితుడు (5) యః దేవేభ్యః పూర్వః జాతః = యః = ఎవడు దేవేభ్యః బ్రహ్మమున గ్రీడించు వారి కంటే పూర్వః = మొదట, జాతః = పుట్టేను, సోహంబావమున క్రీడించువారి కంటే ముందుగానే శుద్ధసాత్మ్వక ప్రకృతియొక్క త్రిగుణ సామ్యవస్తుతో గూడిన యిశ్వరత్వము (6) రుచ్యంతే దేవాః అనయారుక్, చ.సీ. రుచస్తుతో, దేవాః = దేవతలు, అనయా = దీనిచేత, రుచ్యంతే = స్తోత్రము చేబడుదురు. దేవునినన్నిధి ఎంతెంత లభించునో అంతం గొప్పతనము లభించును. బ్రహ్మమునందు గ్రీడించుటచే బావిత్రత్వమేర్పడి స్తోత్ర పాత్రులగుచున్నారు. (6) రుచాయ బ్రాహ్మయనమః = రుచాయ, అట్టి స్తుతిపాత్రమైన, బ్రాహ్మయ = శబల బ్రహ్మము కొఱకు నమః = నమస్కారము (7) రుచం బ్రాహ్మం ఇనయన్తుః = దేవాః అగ్రీతత్ అబ్సివన్, రుచం=స్తోత్రార్థమైన, బ్రాహ్మం = బ్రహ్మసంబంధమగు శబల బ్రహ్మమును జనయన్తుః = కలుగజేసికొనుచున్న, దేవాః = బ్రహ్మమున గ్రీడించువారు, అగ్రీ = మొదట, తత్తే = ఆశబల బ్రహ్మమును గూర్చి, అబ్సివన్ = పలికిరి. (8) యః బ్రాహ్మణఃతు ఏవం విద్యాత్ = యః = ఏ, బ్రాహ్మణః = బ్రహ్మనిష్ఠ యొక్క సిద్ధి నొందినవాడు, ఏవం = ఈ ప్రకారముగా

పురుష సూక్తము

పురుష సూక్తము

విద్యాత్ = తెలిసికొనునో (9) తస్యదేవః వశే తస్న = తస్య = అటుహృనిషునకు, దేవః = దేవతలు, వశేః = స్వాధీనమునందు, ఆసన్ = ఉండిరి. బ్రహ్మమున గ్రిడించు వుహచోత్యులందఱును స్వాధీనులగుదురు. (10) జిప్రోతి ఇతిరహీః ఈసీ, ప్రీలజ్ఞయాం, జిప్రోతి = సిగ్గునొందునది. ఇతి = కనుక, ప్రీః = సిగ్గు అనాత్మకార వృత్తి నిమగ్నుడగుటకు నొందుచున్న సిగ్గు, లక్ష్మీతే సర్వో ఇ నయేతి లక్ష్మీః, అనయా = ఈమెచే, సర్వః = సర్వము, లక్ష్మీతే= చూడబడును, ఇతి= కనుక, లక్ష్మీ = లక్ష్మీ , బహిరంతర్యుభి వృత్తులజ్ఞాచెడు బుధ్యియే లక్ష్మీ లక్ష్మీదర్శనాంకనయోః పత్యురనయా నహా యజ్ఞ యోగా స్పంపద్యుత ఇతి పత్తీః = పత్యుః = పతికి, అనయాసహా=ఈమెతోగూడ, యజ్ఞయోగాః=యజ్ఞయోగములు, సంపద్యోతే=కలది, ఇతి=కనుక పత్తీః = భార్య పతి జీవుడు పత్తీ బుధ్యితోగూడియే అంతర్యాగ యోగములను జీవుడు చేయును. (10) ప్రీః = అనాత్మకారవృత్తినొందుటవలన నేర్పడు సిగ్గు, లక్ష్మీ = బహిరంతర్యుభివృత్తుల దర్శించు బుధ్యియునెడు లక్ష్మీ, వీరిద్ధులు పత్యోత్తీః = జీవుడు చేయు జ్ఞానయజ్ఞ యోగ సమయము లందు గలసి పర్తించు పత్యులుగ నున్నారు. (11) న జహోతి = కనుక ప్రత్యాగమన మిత్యహః .స.న. ఓహక్ త్యాగే ప్రత్యాగమనః = తిరిగివచ్చుటను, సజహోతి= విడువనిది, ఇతి = కనుక , అహః = పగలు, రేచకవృత్తి ప్రాణము రాతి సుఖమితి రాత్రిః ఇ.సీ. రాథానే, సుఖం = సుఖమును, రాతి = ఇచ్ఛనది. ఇతి = కనుక, రాత్రిః = రాత్రి, పూరక వృత్తి అపానము, ప్రాణపానములే ద్వంద్యములన్నియునవి అశ్వమేధ పర్వమున నున్నది. ఎదతెగక వచ్చునట్టి రేచకమును, బ్రహ్మస్పర్శముతో సుఖమునిచ్చు పూరకమును శబల బ్రహ్మముయొక్క పొర్చుములు. అహారాత్రే = పగులును, రాత్రియును, పార్వ్యే = కుడిఎడమ ప్రకృతే, అహారాత్రే పార్వ్యే (12) నక్షత్రతీతి నక్షత్రం, క్షరసంచలనే, నక్షత్రతి = నశింపనిది, ఇతి= కనుక, నక్షత్రం= నక్షత్రము , నక్షీయతే ఇతి

-:28:-

నక్షత్రం, నక్షత్రాణిరూపం, నక్షీయతే = నశింపనిది. ఇతి = కనుక. నక్షత్రం, నక్షత్రాణి=నశింపనివి, రూపం = రూపము, ధారారూపముగా నెప్పుడు వచ్చును బోపుచున్న నశింపని ప్రకృతియే శబల బ్రహ్మమునకు స్వాలాక్షతి (13) ప్రశస్తాః అశ్వః అనయోః సస్తీతి అశ్వినో, అనయోః = వీరిద్ధుతీకి, ప్రశస్తాః అశ్వః = ప్రశస్తమైన గుఱ్ఱములు, సన్మి = కలవు. ఇతి = కనుక, అశ్వినో = అశ్వినీదేవతలు, "ఇంద్రియగణము గుఱ్ఱములు" అని భాగవతములో నున్నందునను, త్రానేంద్రి యాధిదేవత అశ్వినులగుట వలనను సోఽి హంభావమున విహరించితిమేని మంచి యింద్రియము లేర్పడును (13) అశ్వినోవ్యాత్తం = అశ్వినో ఇట్టి అశ్వినీదేవతలు, వ్యాత్తం = శబల బ్రహ్మమునకు దెఱవబడిన వాక్ (14) ఇజ్యతేస్మ ఇష్టం. యజదేవపూజాదో, ఇజ్యతేస్మ = ఇవ్యబడునది, వ్రేల్వబడునది. ఇష్టము, బ్రహ్మయజ్ఞములో నన్నియును దేవునందు లీనమగును. అందఱకు నిష్పమైన బ్రహ్మనందము నిచ్చును. (14) ఇష్టంమనిషాణ = ఇష్టం = బ్రహ్మయజ్ఞమును, బ్రహ్మనందమును, మనిషాణ = ఇమ్ము, అముం మనిషాణ = సర్వం = కోరకనే యేవి కావలయునో, ఆ, సర్వం = సమస్తమును, మనిషాణ = ఇమ్ము.

-:29:-

తెలిరీయోపనిషత్-నారాయణ ప్రశ్నము 13వ అనువాకము మంత్ర ప్రపంచము

మ॥ సహస్ర శీర్షం దేవం విశ్వాక్షం విశ్వశంభువం
విశ్వం నారాయణం దేవమక్కరం పరమం పదం॥

జరయా శీర్షతే శీర్షం శృంగాహంసాయాం. జరయా ముసలి తనముచే
శీర్షతే - పీడంపబడునది, శీర్షము, సహస్ర శీర్షం - వేయి శిరస్సులు
గలవాడు. అచ్చులు వదునాటింటిని బ్రస్తారము చేయగా
 $16 \times 16 = 256$ - స్వరూప స్తారము $25 \times 25 = 625$.
యరలవశపసహాళక్షజ్ఞ వీని ప్రస్తారము $11 \times 11 = 121$ అన్నియు
గలిపి 1002 ఫటిపతికి 1 బృహస్పతికి 1 పోగా వేయి శిరస్సులు
సహస్రారకమలమున జిహోగ్రముగ గలవాడు విశ్వాక్షం - విశతి
సర్వత విశ్వం. విశప్రవేశనే సర్వత - అంతట, విశతి -
ప్రవేశించునది విశ్వము. అక్షోతి దూర మిత్యక్షి అక్షూవ్యాప్తా దూరం
= దూరముగా అక్షోతి వ్యాపించునది. ఇతి, అక్షీ, సర్వత
అక్షాంశుస్యః సర్వత - విశ్వం అంతట యస్య - ఎవనికి
అక్షాంశుస్యః కన్ములు గలవో, సః-అతడు - విశ్వాక్షః విశ్వాక్షుడు. దేవుడు
సర్వవ్యాపకుడు అట్టి చైతన్య బ్రహ్మమున కంతట గన్ములున్నవి.
వీకస్తానమున, వీకచక్రపురమున నన్ని చక్రములును నున్నవి.
వేదములో వివరించిన సమస్త తత్వములును నాపోస్తానమున
మణిపూరక చక్రమున నున్నవి. కనుక విశ్వాక్షుడును శంసుభం
భవత్యస్తాదితి శంభుః భూసత్తాయాం అస్యాత్ ఇతని వలన,

-:30:-

మంత్ర ప్రపంచము

శం-నుఖం-నుఖము భవతి - కలుగును, ఇతి శంభుః,
విశ్వశంభువం - విశ్వమునకు సుఖమును కలిగించునతనిని, మనస్సు
సంకల్పింపక నిలిచినపుడెల్ల దోచే నానందము దేవుని నుండియే
కలుగుచున్నది. తెలియని పామరునకు అనాత్మతోనే సుఖము
గలుగునని త్రమించినారు. ఆపోస్తానమున బశ్చిమ ప్రయాణము
ఫేయుచుండగా దుదకు కైవల్యస్తానమున జేరితిమేని సుఖానుభవ
వెక్కువగుచు దుదకు దేవునిలో లీనమగుదుము. గనుక
ప్రపంచమునకు సుఖప్రదుడైన వానిని-విశ్వం-మూడవసోపానము
వఱకు బ్రహ్మము వేఱు, బ్రహ్మము వేఱు అనెడు భావన యుండును.
పిమ్మట నాల్గవ సోపానమున బ్రహ్మమే దేవుడు. దేవుడే ప్రపంచము
అనెడు పూర్ణదృష్టి లభించును. ఇట్లు ప్రపంచ స్వరూపుడును,
నారాయణం=నరస్యేదం నారం అవతారేషు నారంపు రయత ఇతి
నారాయణః, అవతారేషు అవతారములందు నారం= నరసంబంధమైన
పపుః=శరీరమును, అయతే= పొందువాడు, ఇతి, నారాయణుడు,
సరస్య నరుని సంబంధమైన ఇదం= ఇది, ఈ శరీరము, నారం =
సారము అయగతో, నారా ఆపః అయనం స్తానం యస్యస్యః
నారాయణః యస్య= ఎవనికి, నారాః ఆపః= నీక్షే, అయనం = స్తానం,
స్తానముగా నున్నాడో, సః = అతడు; నారాయణుడు, ఆపోస్తానమే
మణిపూరకము, మణిపూరకమున నుండువాడు నారాయణుడు,
సరసమూహాః నారం, తస్య అయనం ఇతి వా తదయన మస్యేతి
వా నారాయణః నరసమూహాః, నారం=నారము. తస్య= దానికి,
అయనం=స్తానమైన వాడు, ఇతి, వా-లేక తత్త= ఆ సరసమూహము,
అయనం= నివాసముగాగలవాడు, ఇతివా= కనుక

-:31:-

మంత్ర పుష్టము

నైనను, నారాయణుడు వైభరీవాక్కు పడిపోతే భూలోకంపు ముగింపు స్థూలశరీరమునకును నాపోస్తానమే. స్థూలశరీరము మరణించినను, యోగనిద్రలో దాటినను భూలోకవాసియైన మర్మత్తము ముగింపగును. ఇట్టి నరత్వము స్థానముగా గలవాడు నారాయణుడు, రాశ్వబ్ధః ఆయంతే నిర్ఘంతే యస్తాత్మరాయణః రాయణా దన్యః అరాయణః, అరాయణో నభవతీతి నారాయణః యస్తాత్ = ఎవనివలన, రాః = శబ్దః = శబ్దములు, అయంతే = నిర్ఘంతే = బయలు వెడలుచున్నవో సః = అతడు రాయణః = రాయణుడు, మహత్తత్త్వమే మహాధ్వహ్యము. ఈ మహాధ్వహ్యము శబ్దబ్రహ్మమునబడు బుద్ధి నుండి శబ్దములు ఆపోస్తానము నుండి వైభరి వాక్కుగా బయలు వెడలును ఇట్టి శబ్దబ్రహ్యమే రాయణుడు రాయణాత్ = ఈ రాయణుని కంటే అన్యః = ఇతరుగా అనగా శబలబ్రహ్యము, శబ్దబ్రహ్యమునకు మూలమై వృధివిస్తానస్తిత శబలబ్రహ్యము అరాయణుడు, అరాయణః = అరాయణుడు, నభవతి = కాని వాడు గనుక శుద్ధబ్రహ్యము, నారాయణుడు, కైవల్యస్తానస్తిత ప్రత్యగభిన్నబ్రహ్యమే నారాయణుడు, రైశబ్ధేనక్షరతీత్యక్షరం క్షర సంక్షరణే నక్షరతి = చెడనిది, ఇతి, అక్షరము. అక్షరము = ఎప్పటికిని నేకరీతిగా మార్పేలేకుండ నుండువాడును, పరమం = ఉత్సప్తమైనవాడును, ఇంతకంటే గొప్పవాడు లేదని యర్థము. పదం = పద్యతే అనేనేతి పదం, పద్యలుగతా అనేన = దీనిచేత, పద్యతే = పొందబడును ఇతి; పదము పదం = పొందదగినవాడును, అగు, దేవం = దేవుని అనుసంధింతుము.

మం॥ విశ్వతః పరమా న్నిత్యం, విశ్వం నారాయణగీం హరిం విశ్వమే వేదం పురుషస్తద్వశ్చ ముపజీవతి ॥

మంత్ర పుష్టము

విశ్వతః జడమగు ప్రపంచముకంటే, పరమాత్మ= ఉత్సప్తమైన వాడును. వాక్ప్రపంచమునకు శైతన్యమునిచ్చి, సామరూప్యాత్మక జీవస్పృష్టికి హేతువై, జీవస్పృష్టి యనబడు ద్వైతమును సంసారమును దాటింపజేయు నావద్యైనవాడును, నిత్యం = శాశ్వతమైనవాడును, విశ్వం = వాక్ప్రపంచవర్గస్వరూపుడును క, చ, ట, త, ప, వర్గముల స్థానములగు కంరతాలుమార్థ జివోగ్రస్థ స్వరూపుడును, నారాయణం = నారాయణుడును; హరతీతి హరిః హృజీవారణే. హరతి = హరించువాడు, ఇతి = హరిః, జీవస్పృష్టినంతటిని యోగనిద్రాసమయమున నాపోస్తానమునందలి సుమమ్మా మార్థమున బోపుచు దనయందులీనము జేసుకొని తానేతానై యుండువాడును, పురతి ప్రాణినామగ్రే గచ్ఛతీతి పురుషః పుర అగ్రగమనే ప్రాణినాం = ప్రాణలక్ష్ల, అగ్రగచ్ఛతి అగ్రేసరుడు, ఇతి, ఇతి పురుషుడు; పురిశరీరే శేత ఇతి పురుషః శీజ్యస్వప్నే, పురి = శరీరము నందు శేతే = ఉండువాడు ఇతి, పురుషుడు, ఇదం విశ్వమేవ - ఈ ప్రపంచమే పురుషః - పురుషుడు. అజ్ఞానదశలో దేవుడే జగదాకారమున గనబడి తాను మఱుగై యుండును. సుజ్ఞానదశలో ప్రపంచము దేవుడుగా గనబడి జగముమఱుగు పడియుండును. తత్ = అట్టి బ్రహ్మము. విశ్వం = జగమును ఉపజీవతి = తన్ననుసరించి జీవింపజేయు చున్నాడు. క్రమక్రమముగా నారోహణావరోహణ ములచే జగము దేవుని ననుసరించియే జీవించుచున్నది.

మం॥ పతిం విశ్వస్యాత్మేశ్వరగీం, శాశ్వతగీం శివమచ్యతం నారాయణం మహాజ్యేయం, విశ్వాత్మానం పరాయణమ్॥

మంత్ర పుష్టము

విశతి సర్వత్తవిశ్వం. విశప్రవేశనే, సర్వత్త = అంతట, విశతి= ప్రవేశించునది, విశ్వం= విశ్వము, పాతి సౌనుజీవన మితి పతిః =స్వి= తన, అనుజీవనం = ఆశ్రితుని, పాతి= రక్షించువాడు, ఇతి. పతి. విశ్వస్య= సమస్త చరాచరములకు, పతి-రక్షకుడును, అతతీత్యాత్మా అతసాతత్యగమనే, అతతి = ఎడతెగక తిరుగువాడు, ఇతి, అత్త, ఈష్టే తాచ్ఛీ త్యేనే తీశ్వరః ఈకైశ్వర్యే. తాచ్ఛీత్యేన= స్వాభావికముగా, ఈష్టే = ఐశ్వర్యయుక్తుడు, ఆత్మేశ్వరం = ఎడతెగకతిరుగునట్టి హంసపై ప్రభుత్వముగలవాడును, శశ్వర్వర్మాన శాశ్వతః శశ్వత్ = ఎల్లపుషుడును. వర్తమానః = ఉండేవాడును. శాశ్వతం-సత్యస్వరూపుడును అరిష్టం= శినోతి తనూకరోతీతి శివం= శీక్త నిశానే, అరిష్టం -కీడును; శినోతి - తనూకరోతి -స్వల్పముగా జేయునది శివము, శామ్యతి పరమానంద రూపత్వాన్నిర్వికారో భవతీతిశివః, పరమానందరూపత్వాత్ = బ్రహ్మంనంద స్వరూపుడగుట వలన ను, నిర్వికారః = పద్మికారములేని వాడును, భవతి =అగును. ఇతి =కనుక, శివుడు, శివం= శివుడును, నాస్తిచ్యుతం స్ఫురణం స్వపదాధ్యస్య అచ్యుతం-స్వపదాత్ =తనచోటు నుండి. యస్య-ఎవనికి, చ్యుతం=భ్రంశం=పతనము, స్ఫురణము, నాస్తి లేదో, సః-అతడు, అచ్యుతః అచ్యుతం-స్ఫురణము లేని వానిని, నారాయణం=జీవరాశికి స్థానమైనవానిని మహాష్టేయం - ష్టేయవస్తువులలో బూజనీయమైన వానిని, విశ్వాత్మానం = ప్రపంచమునకాత్మయైనవానిని పరాయణం= జీవరాశికి ఆధారభూతుడును నగునీశ్వర స్వరూపుని ధ్యానించున్నాము.

-:34:-

మంత్ర పుష్టము

మం॥ నారాయణః పరోజ్యేతి రాత్మానారాయణః పరః నారాయణః పరంబ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః పరః నారాయణ పరోధ్యాతా ధ్యానం నారాయణ పరః॥

నారాయణః ఆపో, స్థానమునందలి ప్రాదేశమాత్రుడు, ద్వ్యేతత ఇతి జ్యోతిః, ద్వ్యతద్భేష్ట, ద్వ్యేతతే-ప్రకాశించువాడు, ఇతి, జ్యోతిః= తాను చైతన్యస్వరూపమున దెలిసికొనుచు జడమగు ననాత్మకదెలిసి కొనజేయు చైతన్యము గలిగించువాడు. పరః జ్యోతిః = ఉత్సప్త జ్యోతి స్వరూపుడును. ఆత్మా= ఆత్మమును నారాయణః = శబ్దశబల బ్రహ్మముల కతీతుడును, పరః = తనకంటే మించిన ఉత్సప్త వస్తువు లేనివాడును, నారాయణః= నరసమూహమునకు శరణమైనవాడును, పరః = ప్రపంచమునకంటే వేరైనవాడును ధ్యాతా = ధ్యానముజేయ దగినవాడును. పరః=ఉత్సప్తమైన, ధ్యానం = ధ్యానస్వరూపుడును, నారాయణ = నారాయణముడు.

మం॥ యచ్చకించి జ్ఞగత్ప్రయం, దృశ్యతే ప్రశాయతే_పివా అంతర్భహిశ్చ తత్ప్రయం వ్యాప్య నారాయణ స్థితః॥

గచ్ఛతీతి జగత్, గమ్మలుగతో గచ్ఛతి-పోవునది, ఇతి జగత్, గమ్యతే జన్మనిరితి జగత్ జన్మః=జనులచే, గమ్యతే=పొందబడునది. ఇతి జగత్ ప్రశయకాలే గచ్ఛతీతి జగత్-ప్రశయకాలే= ప్రశయకాలము నందు, గచ్ఛతి-లయమై పోవునది. ఇతి, జగత్, యత్-ఏ-కించిత్= కొంచమైన, జగత్ సర్వం = జగత్ అంతయు, దృశ్యతే= చూడబడుచున్నదో, అపివా=లేక, ప్రశాయతేపి= వినబడుచున్నదో, తత్=

-:35:-

మంత్ర పుష్టము

దాని యొక్క, అంతఃలోపలను బహిఃచ-వెలుపలను, సర్వం= అంతట.
నారాయణః=నారాయణాడు వ్యాప్తి=వ్యాపించి, స్తితః=ఉన్నాడు. నిత్య
ప్రశ్రయములో నవిద్యయనబడు కారణ శరీరమున లీనమై యుండును.
ఆవాంతర ప్రశ్రయములలో అవ్యక్తతత్త్వ జగము లీనమై
యథిగియుండును. మహాప్రశ్రయమున రజ్యాదులందు సర్వాదులెట్లు
బాధింపదబడునో అట్లు ప్రత్యగాత్మ యందు జీవస్ప్రష్టి యంతయు
బాధింపబడి భూత్రిగా లేకుండపోవును కనబడునట్టిదియును,
వినబడునదియును ఇట్లే దృశ్యమంతయును, అంతర్జావ్యాంద్రియ
విషయమగు సర్వదృశ్యప్రవంచమంతయు నారాయణినిచే
వ్యాపింపబడియున్నది. "హరిమయము" 'విశ్వరూపంబులో నున్న
విష్ణువరయ వాసుదేవ సర్వమిదం'.

**మం॥ అనంత మహ్యయం కవిగ్ం సముద్రే॥ అతం విశ్వశంభువం
పద్మకోశ ప్రతీకాశగ్గం హృదయం చాప్యధోముఖం॥**

అనంతం - నవిద్యతే అంతో యస్యే త్యనంతః యస్య-దేనికి
అంతః - కడ, నవిద్యతే = లేదో, ఇతి = కనుక, అనంతము. దేశముచే
గాని కాలముచేగాని వస్తువులచేగాని, అవస్థలచే గాని అంతము లేనిది.
అనంతము, సర్వదేశ కాలవస్తువస్తులయందును నుండునది
అనంతము, అవ్యయము= క్షుయయ లేనిదియును. కవతే = చాతుర్యేన
కవిః కబ్బవర్ణే చారుర్యేణ = నిపుణత్వముచే కవతే = వర్ణించువాడు
కవులు వర్ణింతురు. దేవుడు తాను వర్ణించుకొనిన ప్రకారము
నిర్మించినదానిని కవులు వర్ణింతురు. కవిం = కవిణవాడును,

మంత్ర పుష్టము

సమంతాన్ముదం రాతీతి సముద్రః, రాదానే, సమంతాత్=అంతట,
సుఖం= సంతోషమును. రాతి= ఇచ్చునది, సముద్రము, విషయప్రాప్తి,
సుమహితి తూష్ణింభావము , అంతర్ముఖవృత్తి యిట్లు అన్నివిధముల
నానందము నిచ్చునది సముద్రము, సముద్రే = ఆనందప్రదము
లన్నిటిలో, అంతం-కట్టకడవటి బ్రహ్మనంద స్వరూపుని,
విశ్వ=ప్రపంచమునకు శంభువం= సుఖప్రదుని, పద్మత= ఇతి పద్మః
, పద్మలుగతో సేవాయంచ పద్మతే పొందబడునది. సేవింపబడునది.
ఇతి, పద్మము, పద్మతే= లక్ష్మీరితి పద్మం పద్మలుగతో, అత్ర =
దీనియందు, లక్ష్మీః= లక్ష్మీ, పద్మతే =పొందును, ఇతి పద్మము, కుశతీతి
కోశః, కుశ సంశ్లేషం, కుశతి - కూడుకొనియుండునది, ఇతి, కోశము
■ మొగ్గ; కూయ తేస్తాయత ఇతి కోశః కుశబ్ది, కూయతే, స్తాయతే
■ కొనియాడబడునది, ఇతి=కోశము. గర్భస్వకోశత్వాత్మేశః, గర్భస్వ
■ గర్భమునకు, కోశత్వాత్మ ఆధారమగుటవలన, కోశము, ప్రతీ కాశత
ఇతి ప్రకాశః కాశ్వదీష్టౌ, ప్రకాశే = ప్రతిగాబ్రకాశించునది, ఇతి,
ప్రతీకాశము. వద్మకోశ ప్రతీకాశం-కమలంవు వెఱగ్గతో
నదృశవైనదియును, నళలీనమైన సభము చాడ్చున, అని
ఖాగవతములోనున్నది. తామరతూండ్ర కొనయందు దామర
మొగ్గలుండును. తామరతీగలును తామర తూండ్లును మధ్య తొఱ్ఱ
గలిగిన గొట్టము వలె తొర్ప గలిగి తామర తీగ సమస్తము నందు
యకే తొర్పగలిగియుండును. తామర మొగ్గ వలె హృదయము
కమలమున్నది. (మూలాధార, స్వాధిష్టాన, మణిపూర, కానాహాత
విశుద్ధాజ్ఞా, సహస్రార, శిఖచక్రస్థానములగు పృథివ్యాకాశజలాగ్నివాయు

మంత్ర పుష్టము

మనోబుద్ధి జీవస్థానములగు అష్టదళములుగల హృదయ కమలమున్నది) ఇయ్యప్పదళములన్నిటికిని పరస్పరము తామర కాడలలోవలె గొట్టములో ఒకే బయలు ఏ అడ్డమును లేకుండ లోలోవలనే వ్యాపించుకొనియున్నది. కాబట్టి పద్మకోశ ప్రకాశము హృదయమని యున్నది. ప్రొయత ఇతి హృదయం. హృజ్ఞ హరణే. ప్రొయతే- హరించునది, ఇతి, హృదయము. దేవుని వైపు తిరుగబ్రయత్తించు జీవునందు మలిన సాత్మిక ప్రకృతిగల హృదయము, జీవుని విషయములవైపు తిరుగునట్లు హరించును. శుద్ధసాత్మిక ప్రకృతిగల హృదయము, జీవుని విషయములనుండి దేవునివైపు హరించును. గనుక హృదయము, అపి= ఇంతియేగాక, అధోముఖం= భన్యతే భక్త్యమనేణి ముకం భను అవదారణే, అణేన దీనిచేత భక్త్యం= భక్త్యము, కన్యతే = పీడింపబడును, ఇతి = కనుక, ముఖం అధోభాగము = క్రింది భాగము, శుద్ధబ్రహ్మ, శబలబ్రహ్మ, వ్యక్తమహాదహంకార తత్త్వము, లవైపు బ్రహమర్తించు హృదయ మధోభాగము. అహంకార మహాదవ్యక్త తత్త్వసబల శుద్ధ బ్రాహ్మల వైపు బ్రావర్తించు హృదయ మూర్ఖ్యభాగము. అధోభాగమై హృదయము జీవుని బీడించును.

**మం॥ అధోనిష్ట్య వితస్యాంతే నాభ్యముపరి తిష్ఠతి
జ్ఞాలమా లాకులం భాతి విశ్వస్యాయతనం మహత్॥**

నిష్ట్య = గ్రీవా బంధముయొక్క అధః= క్రిందిబాగమున, నాభ్యాన ఉపరి = నాభిప్రదేశమున బై భాగమున. నభ్యతే హింసతే నాభిః, ఘభహింసాయాం, అక్షేణ = వ్యవహారముచే, నభ్యతే పీడింపబడునది, ఇతి, నాభి నహ్యత ఇతి నాః, ఉపాబంధనే, నహ్యతే=

మంత్ర పుష్టము

కట్టబడునది, ఇతి, నాభి, వితస్యతి హస్తాపేక్ష్యయా ఉపక్షయే వితస్తితను ఉపక్షయే, హస్తః అపేక్ష్యయా= హస్తమును గూర్చి, వితస్యతి= తక్కువవైనది, అంతే = తుదయందు తిష్ఠతి= ఉన్నది, హృదయమున్నది అజ్ఞాభక్తము నుండి విశుద్ధాంతము వఱకును, విశుద్ధచక్రము నుండి అజ్ఞాకమలాంతము వఱకును నొక జేనెడున్నది. ప్రాదేశమాత్రమనియు నున్నది మనోబుద్ధి జీవేశ ప్రత్యగాత్మలారోహణాక్రమము చేతను, ప్రత్యగాత్మ ఈశ, జీవ బుద్ధిమానసము లవరోహణ క్రమము చేతను నిష్టినుండి యున్నవి. నిష్టి నుండి అజ్ఞాకమలము వరకొక జేనెడున్నది. కైవల్యస్థానము నుండి అజ్ఞాకమలము వఱకు బ్రాదేశమాత్ర మాపోస్థానమున నున్నది.

ఇయ్యారోహణావరోహనల బట్టి అధోభాగమనగా బశ్చిమము నుండి తూర్పు దిశ యనియు ఊర్ధ్వభాగమనగా తూర్పు నుండి పశ్చిమదిశ యనియు గ్రహింపవలయును. ప్రాదేశమాత్ర పురుషునాభి శిభాచక్రము, నిష్టికధోభాగము నందును, నాభికి నూర్ధ్వ భాగము నందును హృదయ కేంద్రమున్నది, పశ్చిమచక్ర శిభాచక్ర మధ్యమున హృదయకమల కర్మికయున్నది. హృదయ కమల దళములగు చక్రములన్నియు నీతామరదుర్ధు నాశ్రయించుకొని యున్నవి. హకారస్థ పశ్చిమ చక్రము పద్మకర్మిక మధ్యస్థలింగము. ఇట్లు నిష్టికి నధోభాగమున, నాభికి నూర్ధ్వమున హృదయకమలమున్నది. విశతి సర్వత విశ్వం. విశ ప్రవేశనే. సర్వత = అంతట, విశతి = ప్రవేశించునది, విశము, అయతం తేస్విస్వితి అయతనం, అస్మిన్ = దీనియందు అయతంతే = యత్నము

మంత్ర పుష్టము

జేయుదురు. ఇతి = అయితనము = ఇల్ల గుడి, విశ్వస్య= వాక్షిప్తంచమునకు అయితనము = గృహము వలె నాథారమైనదియు జ్యలతీతి జ్యలః జ్యలదీప్తా. జ్యలతి = జ్యలించునది, ఇతి జ్యల. మాంలక్ష్మీంలాతీతి మాలా, లాదానే, ఇమాం-లక్ష్మీం = ఒప్పిదమున, లాతి = ఇచ్చునది. ఇతి = కనుక మాల. అకోలతి ఈపత్రంస్త్రానో భవతి త్యాకులః కులసంస్త్రానే. అ=ఇంచుకంత, కోలతి= ఈపత్రసంస్త్రానః = కూడియుండునది. భవతి = అగును. ఇతి కనుక, ఆకులము= సంకల్పములు, చాల చిన్నమంటలతో గదులుచుండును. పలుకులు= అగ్నిజ్యాలలు, శ్వాస పొగ చూపులు మిణగుఱులు. ఉష్ణం వినుశక్తి, స్వాలము కట్టి, ఇట్లు స్వాలశరీరము దగ్గరమై యాయువును బోగొట్టుకొనుచున్నాము. ఇట్లు శబ్ద బ్రహ్మ స్వరూపముతో, జ్యాల= ప్రజ్యరిల్లుచున్న మాల= ఒప్పిదముతో, ఆకులం= ఇంచుకంతకూడియున్న మహాత్= మహ్యాత్, ఇతిమహాత్= మహోపూజాయాం. మహ్యాత్= పూజింపబడినది. ఇతి, మహాత్= మహతత్త్వమనెడు బుధి, భాతి= ప్రకాశించు చున్నది. బ్రహ్మనుసంధాన మార్గమున జ్ఞానాగ్ని జ్యోలలచే నొప్పిదము నొసంగుచు బూజింపదగిన బుధి హృదయమున శబ్దబ్రహ్మత్తమును గొంచెము గొంచెము విదుచును, శుద్ధబ్రహ్మంపు. గూడికనెక్కువ జేసికొనుచు ప్రకాశించు స్థానమిదియే. బ్రహ్మండపిండాండ సంధిస్థానమగు నిష్టేక్కెపల్స స్థానము.

మం॥సంతతగ్గం శిలాభిస్తు లంబత్యాకోశస్నిభమ్ ।

తస్యాంతే సుషిరగ్గం సూక్ష్మం తస్మిన్నమ్రం ప్రతిష్ఠితం॥

మంత్ర పుష్టము

కుశతీతి కోశః కుశ సంస్కేపజే, కుశతి కూడుకొనియుండునది ఇతి, కోశము, అన్నమయాదీనాం పంచానామపి బ్రహ్మస్వరూపావర కత్యేన కోశః అన్నమయ+ఆధీనాం=అన్నమయము మొదలైన పంచానాం+అపి = అయిదింటిలోను గూడ, బ్రహ్మస్వరూప బ్రహ్మమును, ఆవరకత్యేన = మూర్ఖు స్వభావము చేత, కోశః కోశము మూర్ఖునది. ఆనందమయ కోశావరణముచే బ్రహ్మమును మఱగు మఱచుచు, తురీయాతీతత్యుప్తాప్తి చే నావరణభంగమగుచు మూతను, దొలగించుచున్న హృదయకమలము. అకోశస్నిభం= ఇంచుకంత కూడుకొని ఇంచు కంతయావరించు చిన్ననికోశమువలె, లంబతి దృష్టాధోభాగములకు వ్రేలాడుచున్నది. శినోతి తనుకరోతి ఆయుధ మితి శిలా శించినిశాతనే. ఆయుధం= ఆయుధమును, శినోతి=తనూ కరోతి = కృశింప జేయునది; శిలసంతస్యతేనే నేతి సంతతం. అనేన = దీనిచే, సంతస్యతే = విస్తరింప జేయబడుచున్నది. శిలాభిః= బ్రహ్మస్తును సంధానముచే గృశింపజేయట వలన నీ హృదయకమలము, సంతతం= బ్రహ్మకావృత్తిగా మాటి మాటి విస్తారమగుచుండును. తస్యా= ఆహారము యొక్క అంతే = తుది యందు, సూక్ష్మం = సూక్ష్మమైన, సుషిరం = రంధ్రమున్నది సూచ్యతే= సూచింపబడునది. సూక్ష్మం హృదయకమలంపు సంపూర్ణ లీనత్వమేర్పడినపుడు బ్రహ్మమును సూచించెడు బయలున్నది సంకల్పరాహిత్యమున నేర్చడు ప్రశాంతపు బట్టబయలే బ్రహ్మము. తస్మిన్= తురీయాంతమునందును, జాగ్రదాదియుందును నేవిశాంతిగలదోయా బ్రహ్మమునందు, సర్వం= జంగమస్థావరాత్మకమైనట్టియు, నజ్ఫల్లులే స్వరూపముగా గల

మంత్ర పుష్టము

జంగమస్యావరములగు శబ్దసంకల్పములచే నిర్మిత ప్రాతిభాసికమైనటి సమస్త ప్రపంచమును, ప్రతిష్టితం ప్రతిష్టింపబడియున్నది. సంకల్ప నిశ్చయములకును, జాగ్రత్తపుష్టులకును, మద్యసుండు బ్రహ్మనంద స్వరూపమే బ్రహ్మమును సూచించు బయలైయున్నది. ఈ బ్రహ్మమే వ్యావహరిక ప్రాతిభాసిక విశ్వాధిష్టానము, బ్రహ్మము నందు ననాత్మయంతయు నద్యాస కనుక బ్రహ్మము నందే సమస్తము ప్రతిష్టతమైయున్నది.

**మం॥ తస్యమధ్యే మహోనగ్నిర్విశ్వార్థిర్విశ్వతో ముఖః
సోగ్రభుగ్విభజన్మిష్టన్నాపోర మజరః కవిః
తిర్యగుర్వమధుశ్వయా రశ్యయ ప్రస్త సస్తతా॥**

మన్యత ఇతి మధ్యం, మనజ్ఞానే, మన్యతే = తలంపబడునది, మధ్యం=విరామము తస్య=ఆశపిరము యొక్క, మధ్యే = బయలునందు మహాన్ = పూజనీయమైన, అగ్నిః = వహ్నికలదు, "అమృతానీయవహ్ని యుదానంబు" అశ్వమేధపర్వము, నిర్ధంద్వమున మిగిలిన విరామమున నున్న మహావస్తువే పూజనీయమైన యగ్ని, అయ్యగ్ని అర్చత ఇత్యర్థః అర్ధపూజాయాం, అర్ఘ్యతే = పూజింపబడునది. విశ్వః = సర్వత్ర ప్రవేశించిన, అర్థః=మహాత్ములచే బూజింపబడు, కాంతి గలదిగ నున్నది. విశ్వతఃః = సర్వదిక్కుల, ముఖః=ముఖముగలది. ఉత్తర దక్షిణాదులగు అన్నివైపుల ముఖములు గలిగి తురీయస్వస్థాదుల పాక్షియైచూచునది. అగతీ త్యగ్రం, అగతి= ముందరికిబోవునది, అంగత్యత్కర్ష మిత్యగ్రః : ఉత్కర్షం = శ్రేష్ఠత్వమును, అంగతి= పొందువాడు, నఃః=ఆబ్రహ్మగ్ని, అగ్రః=శ్రేవ్తత్వమును భుక్=అనుభవించునతడు. అహరం = ఆహారమును,

-:42:-

మంత్ర పుష్టము

విభజ ఇ - విభాగించుచు, తిష్ఠన్ = అగుచు, అజరః = ముసలితనము లేనివాడై యఱండును. జీర్యంత్యనయా అంగానీతిజరా. జ్యాష్టవయోవోనో, అనయా= దీనిచేత , అంగాని = ఇంద్రియములు జీర్యంతి = వయోహినిని బొందును, ఇతి, జరా, ఈ బ్రహ్మగ్నిప్రేరణచే నిందియగోళకాదులు బహిర్ముఖములైనచో జరత్వము నొందును. అంతర్ముఖములైనపు డియ్యగ్నియే పంచకోశముల విభజించును. ఆ పంచకోశములు లయమైనను దానునిల్చుచు, వృద్ధత్వము లేనివాడైయఱండును. కవతే చాతుర్యేణ కవి. కబ్బపర్ణి. చాతుర్యేణ = చతురత్వముచే కవతే = వర్ణించువాడు కవి. ఇన్ని కోట్ల మానవులను నొక్కక్కనిని విడివిడిగా గుర్తించునట్లన్ని కోట్ల రకములుగా నిర్మించినాడు దేవుడు. నిర్మాణమునకు ముందే యారూపమును దన సూక్ష్మ శరీరముచే సూహించే వర్ణన. ఇట్లు వర్ణించేదేవుడు కవి. అశ్వత ఇతిరశ్మిః, అశ్వావ్యాప్తా అశ్వతే వ్యాపించునది, ఇతి, రశ్మి, తస్య = ఆ నిర్ధంద్వాత్మ కాగ్ని యొక్కరశ్యయః -కిరణములు, తిర్యక్=అడ్డముగను, ఉత్కర్షం = పైకిని, అధః = క్రిందికిని, శాయి=పండుకొని, సంతతా = వ్యాపించినవి, తిరోంచతీతి తిర్యక్, అంచతి పూజనయోః, తిరః = అడ్డముగా అంచతి = పోపునది, తిర్యక్.

**మం॥10 సంతాపయతి స్వం దేహ మా పాదతలమస్తకః॥
తస్యమధ్యే వహ్నిశిభా అణీయోర్వ్యాప్యవస్థితః॥**

-:43:-

మంత్ర పుష్టము

ఆ బ్రహ్మగ్ని, ఆపాదతలమస్తః = పాదములు మొదలుకొని శిరస్సువరకు వ్యాపించినదై, స్వం= స్వకీయమైన, దహ్యత ఇతి, దేహః, దిహ ఉపచయే, దిహ్యతే - వ్యధి నొందునది, ఇతి, దేహము అనురసముచే స్ఫూర్ధదేహమును, శబ్దగ్రహణముచే సూక్ష్మదేహమును తో పికలచే గారణశరీరమును, గ్రహించి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుటచే మహాకారణమును వ్యధిబొందును. కనుక దేహము అనగా స్ఫూర్ధ సూక్ష్మకారణ మహాకారణముల కర్థము . దేహం=దేహమును, సమ్యక్తాపయతీతి సంతాపః, తపసంతాపే, సమ్యక్ మిక్కిలి తాపయతి= తపింపజేయునది, ఇతి, సంతాసము, సంతాపయతి= మిక్కిలి తపింపజేయును. అవివేకుల దేహాత్రయము చింతాపరంపరల చే దపింపజేయుచు, వివేకుల దేహాత్రయము దపింపజేసి అగోచారాధముల బ్రాకటింపజేయుచు బ్రహ్మగ్నియున్నది. తస్య= ఆ బ్రహ్మగ్ని యొక్క మధ్యే = మన్యతి ఇతి, మధ్యం. మనజ్ఞానే, మన్యతే = తలంపబడినది, ఇతి, మధ్యము, మధ్యే భవత్యాన్యధ్యం, మధ్యే = రెండింటి మధ్యమున భవత్యాత్ = ఉండుటవలన, మధ్యము, సర్వధ్వంధములకు నర్థమిచ్చు ప్రాణమధ్యమున, ప్రాపయతీతి వహ్ని, వహాప్రాపణే, వహాతి= ప్రాపయతి పొందించువాడు. ఇతి, వహ్ని, యిటు బ్రహ్మమును, అటు ప్రకృతిని బొందించు బ్రహ్మగ్నియే వహ్ని, శిరసి శేతే శిఖా, శీజ్ స్వప్నే, శిరసి శిరసు నందు, శేతే ఉండునది శిఖా; శిరసి, ఫేలతీతి శిఖా, ఫేల్చలనే, శిరసి = శిరస్సునందు, ఫేలతి = చలించునది, ఇతి, శిఖా, శాఖతే = వ్యాప్త్తి= శిఖా వ్యాపించునది ఇతి శిఖా శిరస్సునందుండి పృథివీస్థానమున

-:44:-

మంత్ర పుష్టము

శబలబ్రహ్మస్వరూపిగను. నాపోస్థానమున శబ్ద బ్రహ్మస్వరూపనిగను, జలించి వ్యాపించునది. వహ్ని శిఖ అటీయః=అతిశయేనా అఱు రణీయః అతిశయేన -మిక్కిలి, అఱుః -కొంచమైనది, అటీయ=చాలా సూక్ష్మమైనదై, ఊర్భా=పైకి అనగా బ్రహ్మనుసంధానము చేయుచు గురుకీలలో నున్నచో గ్రహముకుముగా స్ఫూర్ధము నుండి సూక్ష్మకారణ మహాకారణముల దాటించి మహాన్వతోర్ధుమగు కైవల్యము నొందించు ఊర్భుప్రసారము గలదై, వ్యవస్థితః = వ్యవస్థచేయబడునదై యున్నది. వ్యవస్థ = శాస్త్రనిరూపితనియమము, శాస్త్రమును బట్టి శరీరము నందు నిరూపింపబడి, అనుభవమునకు వచ్చునట్టి నియమముతో బొందబడదగినదై యా బ్రహ్మగ్నియున్నది.

మం॥ నీలతోయదమధ్యస్థా ద్విద్యుల్మేభేవభాస్వరా ।

నీవార శూక వత్తన్వీ పీతాభాస్వత్యంశాపమా ॥

నితరాం ఈద్యతే నీలః, ఈడస్తుతా, నితరాం= మిక్కిలి ఈద్యతే = కొనియాడబడునది, నీలము నీలతి వర్ణయతి వస్త్వంతర మితి నీలః నీలవర్ణే, వస్త్వంతరం = తనకంట నితర వస్తువును, నీలతి=వర్ణయతి = నల్లరంగుగలదిగా జేయునది, ఇతి, నీలము, తాయతేపాలయతీతి తోయం. తాయుసంతాసపాలనయోః తాయతే = పాలయతి = రక్షించునది, ఇతి, తోయము, తోయం దదాతీతితోయదః, తోయం=తోయుమును, దదాతి = ఇచ్చునది, తోయందవము తోయము=నీరు, తోయందవము = వేంఘము, నీలతోయదమధ్యస్థాత్=నల్లగాజేయు తోయద మధ్యమున్నట్టి, విశేషేణ

-:45:-

మంత్ర పుష్టము

ద్వీతీత ఇతి విద్యత్, ద్వృతీతో, విశేషణ = విశేషాకారముగా, ద్వీతీతే = ప్రకాశించునది, విద్యత్, గ్రీవాహస్తపాదే ప్రశస్తాలేభా యేషాంతే లేభాః , గ్రీవా = కంరము నందును, హస్తపాదే = హస్తపాదములందును, ప్రశస్తా - మించి, లేభాః=లేభలు, యేషాం ఎవరికిగలవో, తే=వారు, లేభలు. లిఖ్యంతే = ధ్యానార్థం పటాదో లేభాః ధ్యానార్థం= ధ్యానముకొఱకు, పటాదో=పటాదులందు లిఖ్యంతే = ప్రాయబడువారు, లేభలు, లిభివిలేభనే, ప్రాణినాం = ప్రాణులయొక్క, శుభా శుభఫలం= శుభాశుభఫలమును, లిఖంతి= ప్రాయువారు, ఇతి , లేభలు. విద్యత్+లేభా+ ఇవ = విద్యలేభేవ = విశేషాకారము తెలియబడునట్లు నిర్వింపబడు నక్షరవిన్యాసమువలె, బ్రహ్మము మఱుగుపడునట్లు నీలత్వమనెడు మలినసాత్మిక ప్రకృతి యావరించి పాలననిచ్చు నీలతోయదమునకు మధ్యనున్నట్టి. బ్రహ్మము బయలు పడునట్లు విశేషాకారమును తెలియజేయు శుద్ధసాత్మిక ప్రకృతిరేభవలె, భాస్వరా-ప్రకాశమైనదియు, నల్లని తమోగుణ వికారముచే సామాన్యాకారము తోను, శుద్ధసాత్మికముచే విశేషాకారముతోను బ్రహ్మము తెలియబడును. నితరాం వ్రియంతే నీవారః వృజ్ వరణే నితరాం -మిక్కిలి, వ్రియంతే-వరింపబడునవి, నీవారములు- విత్తకనే మొలిచి పండెడు గునుకువరి దూసరు మొదలైన తృణధాన్యములు, శూకసహితం ధాన్యం, శూకధాన్యం, శూక సహితం-ముండ్లతో గూడిన, ధాన్యం, శూకధాన్యం, శృతి స్వాపగమేన ధాన్యం తనూకరోతీతి వూకః వో తనూకరణే, స్వ-తాను, అపగమేన - పోవుటవే, ధాన్యం - ధాన్యమును, శృతి తనూకరోతి - సూక్ష్మముగా జేయునది, ఇతి=కనుక శూకము= సూక్ష్మమై వాడియైన వరిముల్లు , తేలుముల్లు మొదలైనది. నీవార

-:46:-

మంత్ర పుష్టము

శూకవత్ = గునక వరిముల్లువలె, తన్నే = సూక్ష్మమైనది, అగ్ని రాగి పొత్రయొక్క రాగిరేకును దాటి పొత్రలోనికిటోవును, కనుక రాగి కంటె నగ్ని సూక్ష్మము, ఇట్లే సర్వప్రపంచ బాహ్యంతరములయందు ప్రవేశించి వాగ్యపించియున్నందున బ్రహ్మగ్ని మహాసూక్ష్మమైయున్నది. పీతా= వ్యాపించియున్నందున బ్రహ్మగ్ని మహాసూక్ష్మమైయున్నది. పీతా= వసుమ వచ్చగా, భాతి = ప్రకాశించును, బ్రహ్మమున జాలసేపులయమైన పిమ్మట గన్నుల దెఱచినపుడు ప్రపంచము బసుపుపబచ్చగా గనబడును. కనుక, పీతా-పసుపుపచ్చగా, భాస్వతి = ప్రకాశించును అణు+ఉపమా = సూక్ష్మమస్తవులకు నుపమాన భూతమైయున్నది.

**మం॥12 తస్యాశ్రీభా యా మధ్యపరమాత్మా వ్యవస్థితః!
స బ్రహ్మసంశివ స్పహారి స్పేంద్రసోక్షరః పరమ
స్పూరాట్ అపివాస స్తతాపట్టు॥**

తస్యః= ఆ బ్రహ్మగ్నియొక్క శిఖయాః = శబలశబ్ల బ్రహ్మ స్వరూపిగా వ్యాపించ శిఖయొక్క మధ్యి = ద్వాంద్వముల మధ్యమగు నిర్ధంద్వమున, పరమ + ఆత్మా = సర్వోత్తుషప్తమైన, బ్రహ్మము, వ్యవస్థితమై యున్నది. సః అతడే బ్రహ్మ = బ్రహ్మ సః , శివః=శివుడు, సః, హరిః= హరి, సః ఇంద్రః = ఇంద్రుడు, సః అక్షరః= నాశరహితుడు సః పరమః స్పూరాట్ = బ్రహ్మమును వెలిగించు నంతర్యాఖ వృత్తి, బృంహతివర్ధ యతీతి బ్రహ్మ బృహివృద్ధో, బృంహతి వర్ధయతి = వృధిని బొందించువాడు ఇతి, బ్రహ్మ. బ్రహ్మమును సమాపించి బ్రహ్మమున శీనమగు చున్నచో మనలదేవు దఖివృద్ధి జేయును.

-:47:-

మంత్ర పుష్టము

2. శామ్యతి పరమానంద రూపత్వాన్నిర్వకారో భవతీతి శివః పరమ + అనంత రూపత్వాత్ = బ్రహ్మనందస్వరూపుడగుట వలన, నిర్వికారః = షడ్యికారములు లేనివాడు. సంకల్ప రాహిత్యమే శమము.
3. శేరతే సజ్జన మనాంస్యస్మిన్నితి శివః, అస్మిన్ = ఇతనియందు, సజ్జనమనాంసి= సజ్జనమనస్యలు, శేరతే = ఉండును, ఇతి, శివుడు
4. శేతే సజ్జనమనస్మిన్నితి శివః, శేజ్ఞస్వామై. సజ్జన మనస్మిన్ = సాధుల మనస్సు లందు, శేతే=శయనించి యుండువాడు
5. శివం కల్యాణం తద్వేగాచ్ఛివః శివం కళ్యాణం శుభం, తత్ = ఆశుభమును, యోగాత్ = కలిగి యుండుటవలన, శివుడు
6. శివప్రత్యాచ్ఛివః, శివ = శుభములు, ప్రదత్యాత్ = ఇచ్ఛటవలన, శివుడు
7. తమోహరతీతి హరిః, తమః = చీకటిని, హరతి = పోగాట్టువాడు; హరి.
8. హరతీతి హరిః, హృద్ హరణే, హరతి = హరించువాడు, ఇతి ఇంద్రుడు
9. నక్షరతీతి త్యక్షరం, క్షర సంక్షరణే, నక్షరతి = చెడనిది, ఇతి అక్షరము.
10. పరమః = సర్వోన్నతుడు.
11. న్వు= విషయవైన బ్రహ్మము న్వరాట్= బ్రహ్మమును బ్రికాశింపజేయు నంతర్యుఖవృత్తి.

పురుషః= పురుషుడున్నాడు, ఉదానవాయుస్థానమునుండి, పెదవులవఱకు దవడల మధ్యగల బయలే హృదయాకాశము. దీని యందు మనోమయుడు, అమృతమయుడు, జ్యోతిర్మయుడును నగుపురుషుడున్నాడు. (ప్రాదేశమాత్ర పురుషుడు)

తే॥ దంతములు జివ్వాకుత్తుక తాలు తలము కంరనాళంబు హృదయం బగ్గె చరిత మరియు లోపల నెచటికి మనసు మెలగి దా గదల్చక యచటన యాగవలయు ॥
(భార.అశ్వ- ప్ర. 216 పర్యం)

దంతములు, నాలుక,కుత్తుక , దోదలు,కంరనాళము, ఇవియన్నియు కలిసియే హృదయము, అనగా స్వరపేటికమెదలు పెదతుల వఱకు గలబయలే హృదయాకాశము - ఇదే హృదయము. ఈ హృదయమున మనస్సు చరించునో, అచ్చటచ్చటనే నిల్చవలయునని యర్థము.

యశోదాదేవి బాలకృష్ణుని, మన్మేలతింటివని యడుగ, అమ్మా మన్సు తినలేదు.నా నోటి గంధమును ఆప్రూణముజేసి చూడుమని, నోరు తెలుచి ముకంబు చూచిన -

కం॥ ఆ లలితాంగి కనుంగొనె బాలుని ముఖమందు జలధి, పర్వత, వన భూగోళశిఖితరణి శశి ది క్షౌలాదికరంబై బ్రహ్మందంబున్ ॥
(భాగవతం, దశమస్యంధము - 340 పర్యం)

కనుంగొనె - వ.341

ఇన్ని ప్రమాణములచే, "హృదయమును" అపోస్థానంబగు నోటి యందే నిరూపించుట శ్రుతిసమ్మతము.

ద్వారీయ ముద్రණ JUNE - 2007

త్రషులు: 1000

వెల: రూ 20-00

శ్రీ

పుస్తకములు దొరుకుచోటు

శ్రీ స్వారాజ్య ఆశ్రమము

4/911, ఆశ్రమము రోడ్డు, ప్రాధ్మణికురు - 516 360
కడప జిల్లా.

ఫోన్: 08564 - 255747

సర్వహక్కులు

శ్రీ స్వారాజ్య సంఘము, ప్రాధ్మణికురు నకు చెందియున్నవి.

పురుషసూక్తము

ప్రబోధము

ప్రతిమానవునందును మనన్నగలదు. మనన్ననకు మనోమయకోశమనెడు పేరుగలదు. మలినమైన సూక్ష్మ శరీరము మనస్సు, బుగ్యజుస్సిమాధర్యణ వేదములే మనోమయ కోశమున కంగములు. ఇట్లు వేదములే మనోమయ కోశమున కంగములై యఱండగా వేదాధికారము శాద్రులకు లేదని సనాతనులు తమ గ్రంథములలో ప్రాసి లోకపంచన జేసియున్నారు. మనోమయ కోశములేని మానవుడే లేడు. మనోమయ కోశమున్నందున వేదములు గూడ ప్రతిమానవుని స్వాలశరీరములో నున్నవి. వేదములున్నందున బ్రతిమానవుడును వేదమూర్తియే. వేదమూర్తులైన మానవులలో గొందతిని నీచముగా జూచి వేదబాహ్యలను జేసి యఱంతపయకు లోకపంచన జేసినందుకు సనాతనుల చర్యలు ఖడింపవలసి యఱన్నది. ఏదో జరిగి పోయిన విషయము నివ్వాడనుకొని చింతించుటకంటే నిష్పూడైనను అందటును మేల్గొని బ్రహ్మవిద్యను నేర్చుకొని బ్రహ్మనిష్పను సిద్ధింపజేసికొని జీవన్నక్కలై మానవజన్మమును సార్థకము జేసికొనుదు.

బ్రహ్మతీ ఇగద్గురు వేదాంతం లక్ష్మణార్థులు

పురుష=పురుషని, గూర్చి, సు+ఉత్కం = లెన్నగా జెప్పబడినది. గురుకీలులోనున్నప్పు డెంతసేపు సంకల్పము లుండునో అంతపఱకు, క్షరపురుషులం. సంకల్పాలణి దేవునిలో శినమగు దాక అక్షర పురుషులం. సంకల్పాలణి అవిధ్యనశించిన పిమ్మట శుద్ధ సాత్యిక